

BAJAI HONPOLGÁR

Várostarténeti és Környezetvédő lap

1999. április

X. évfolyam 4. (102.) szám

Ára: 50 Ft

A Vörösmarty utca 1907 körül. A föld, ahol élünk.

A FÖLD NAPJA ÁPRILIS 22.

Bán Béla református lelkész ünnepi beszéde 1999. március 15-én a Petőfi-szigeten

*Tisztelt Hallgatók, Tisztelt
Ünnepelő Egybegyűlték!*

Már az antik görögök tudták: a változás mindig kockázattal, bizonytalansággal jár, ezért is félték tőle. Egy forradalom sok mindent magában rejt, és felszínre hoz előre nem látható, kiszámíthatatlan dolgokat - olyanokat, melyek alapjaiban rendítenek meg emberi egzisztenciákat.

Ezt mindnyájan érezzük. Ezért ilyenkor, március 15-én egy különös ketősség lakik bennünk. Egyrészt az ünnep iránti tisztelet, megbecsülés - másrészt mostanság nem nagyon szeretnénk forradalmi változásokat. 10 évvel ezelőtt átélítettünk egy sokrétű és sok mindent átfogó változást, s gondolom többségében szívesen emlékezünk vissza az akkor történetekre. Hála Istennek ez egy vértelen átmenet volt, sokakban, így az én generációmban is hatalmas reményeket kelte. Mostanra egy sok szempontból megváltozott világban élünk, de az alapvető létkérdéseink nem változtak meg. Kialakult egy új politikai rend, gazdasági szerkezet, a jogrend is sokban változott, néhány napja tagjai vagyunk a legerősebb védelmi szövetségnek - létezik egyfajta nyugalom, kialakultak az érdekrendszer, és ezt nem nagyon szeretnénk, ha bármí megzavarná, és talán megváltoztatná.

Mára elmondhatjuk: "Európa csendes, újra csendes - elzúgtak forradalmi..." Mostanra békés polgárok lettünk, egyre konszolidáltabb körülmények között, és - ahogy ezt mostanság mondani szokták - legfeljebb apróbb kormányozdulatokat tudunk elképzelni, de radikális fordulatot semmiképpen sem.

Bizonyára van ebben igazság, és a teoretikusok elemzéseiben magyarázatot nyer ez az egész folyamat. Nem véletlen, hogy Széchenyi István neve kerül előtérbe leginkább, mint a megfontolt és biztos építkezés szimbóluma, szemben a radikálisabb Kossuthal és társaival.

Az elkövetkező néhány percben azonban azt szeretném, hogy ne ülünk, illetve állunk a babérjainkon, ne legyünk nagyon megelégedettek, és ne csendesítsük le magunkban '48 szellemét. Én nem vagyok történész - nem tudom a hallgatókat meglepni valami új kutatási eredménnyel, nem vagyok irodalmár, s így nem '48 irodalmiságát szeretném megeleveníteni. Nem vagyok politikus, hogy a létezőt igazoljam, vagy az ellentétekből támadjam; nem vagyok társadalomkutató, hogy különféle elemzésekbe bonyolódjak. Egy bajai polgártárs vagyok, aki egy bizonyos nézőpontból látja a dolgokat, és igazából az izgat: *mit jelent/het nekünk ma ez az ünnep és ennek tartalma?*

Onnan indulok, hogy az iskolában egy roppant primitív történelem-szemlélettel találkoztunk annak idején, ahol voltak ostoba nemesek és lángelkű forradalmárok, kizárólag a társadalom alsóbb rétegeiből. A valóság persze egészen más, és mostanra elmondható, hogy '48-49 esemény elsősorban annak volt köszönhető, hogy egy társadalmi réteg, nevezetesen a nemesség, tudott önmaga fölé emelkedni. Ez azt jelenté, tudott áldozatott hozni, mikor saját érdekeit, jövőjét félretette, és képes volt össznemzeti célokért összefogni.

Önmagam és szűkebb környezetem

érdekeiről lemondani, ma az ilyen emberre úgy tekintünk, mint aki a Holdról jött ide. Ma egy valami számít, dönt - az én érdekek, annak maradéktalan érvényesítése. Jó esetben vannak jótékony cselekvések, gesztusok, de lemondás, áldozatvállalás a legtrikább esetben. Ha sikerül megszerezni egy székét - legyen az portási, hivatali, tisztviselői, polgármesteri és föl egészen a csúcsokig -, akkor abba könnyörtelenül belekapaszkoznak, és oda igyekezünk bebetonozni magunkat. Nekem lehetőleg a legjobb, legutóbb - másnak jó esetben valami. Pedig megint mondom, olyan változás, mely életet, jövőt munkál - erre jó példa '48 -, lemondásból és áldozatvállalásból indul. Nem rákényszerített, de önkéntes vállalásból.

Másodsor: nemzeti történelmünk nagyjai, így '48 vezetői, tudtak perspektivikusan, távlatokban gondolkodni, építkezni. Erre valóban a legjobb példa gróf Széchenyi. Ő nagyon messzire látott, nagy távlatokat fogott át. A jellemért nem áldozta föl a jövőt, hanem megfordítva, annak szolgálatába állította. Neki és természetesen másoknak is volt látása, gondolata a jövőről.

Mi sajnós nagyrészt olyan világban, rendszerben nőttünk fel, ahol csak ez az egyszerű filozófia uralkodott: "Az a tiéd, amit megveszel." - Amit begyűjtés, birtokolsz. A mindennapok túlélései főlemészettek rengeteg energiát. Rövid távra építési és kizárólagosan materiális módon gondolkodni - ez a miénk. Engedtesek meg, némi kritikai hang: sokszor az ember nem érzi, hogy az úgynevezett döntéshozók bírnak perspektivikus látással. Nem érződik, hogy van

gondolat, elképzelés, ídea - helyette van improvizáció, mely persze sokszor elkenhető, de nem mindig szükségeszerű. Bizonyára nem könnyű, de jó lenne nemcsak négyévenkénti távolságra berendezkedni, hanem messzebbre ellátni.

A következő dolog a jog területére vezet el. Amennyire tudom, már a tizenkét pont, majd azt követően az országgyűlés legfőbb teendője '48-49-ben az új jogrend létrehozása és megszilárdítása volt. Mint mondtam, nem vagyok jogtörténész, nem tudom milyen sikerrel zajlott le az egykori jogalkotás. Az azonban egyértelmű: a forradalom által megszerzett jogokat frott törvényekkel kell szabályozni, és ezt az egykoriak nagyon jól tudták.

A tíz évvel ezelőtt alakult EKA, majd az azt követő tárgyalások - és ebben döntő szerepe volt az egykori, néhai miniszterelnöknek - a jogi rendezés és szabályozás irányába vitték '89-90 változásait. A főbb jogi szabályozás mára befejeződött. Aminek nem sikerült még érvényt szerezni: a jogkövetés, a jogrend tisztellete és becsülete, nem a kiskapuk, hanem a járható út elfogadása. Még mindig egyfajta magyar virtusnak számít, ha sikerül átélteni az frott jogon. A legapróbb dolgoktól kezdve a százmillió adócsalásokig. Ez megint csak rövid távú gondolkodás, és lehet, hogy ez pillanatnyi előnyöket jelent, de hosszú távon és főleg a közösségre nézve pusztító hatású. Hogy generációk abban nőnek föl, hogy természetes a csalás, a törvény átélése, az semmi jóra nem vezet. Jogokra, első sorban szabadságjogokra szükség van, hogy azok ne személyektől függjenek, hanem törvényi szabályozást adjanak.

A következő dolog a szellemiség. A reformkor, majd azt követően a forradalom és szabadságharc egy nagy eszébe foglalható, és ez így hang-

zik: "Haza és haladás". Az egykori szereplők ennek gyakorlatilag mindent alá rendeltek, ebben az eszmiségben igazából nem volt vita. A megközelítést, a kibontakozás útjának módszereit nem egyformán látták, de a fő irány egy volt.

E század elején írja Ady: "Mi egysejtsen, nincsen eszme..." Ha ez részben is igaz volt akkor, mára maradéktalanul. Egy sokszínű világban élünk, eszünk és filozófiák, vallások szabadon áramolnak és toborzanak maguknak híveket. Az eszmék, szellemiségek, ideológiák piacán hatalmas a túlkínálat. Mi, bizonyosan több mindennel megpróbálkozunk, beléköstölünk, az ízek arzenálja lehet, el is kábított bennünket. A baj csak az, hogy ennek nyomán sokszor nem értünk szót egymással. Választófalak nőnek közöttünk, és jó esetben kényszerkompromisszumokat kötünk, leginkább üzleti érdekből. Durván leegyszerűsítve ez a helyzet, a pártpolitikai palettától kezdve a mi mostani egybegyűlékezésünkig. Kis túlzással: ahányan itt vagyunk - annyi eszmiség.

Úgy vélem, s talán ezért állhatok most itt, keresni szükségeltetik a kapcsolódási pontokat. Elvetek nem föladni, de a párbeszédre való készséget keresni és föl tartani. Országosan és a mi esetünkben, helyi szinten is legalább ilyen fontos Hiszen érdemes, és talán nem kell nagyon kutakodni, adódnak nagy fölismerések, közös célok. Talán több, mint a hagyományos bajai patriotizmus. Arra is szükség van, és innen kiindulva többre is juthatunk. S végezetül egy fontos és lényeges kérdés: Az nagyon szép, hogy ilyen ünnepi beszédekben nemes célok és törekvések megfogalmazódnak, de ehhez miként járulhatunk hozzá, mint egyszerű, hétköznapi emberek? Sokan úgy vagyunk: Nagy dolgokat ne várjanak tőlem, hisz kis pont va-

gyok és nincs befolyásom az események alakítására.

Hadd emlékezzünk városunk '48-as kiemelkedő személyiségére, Mészáros Lázárra, az első független, felelős magyar kormány honvédelmi miniszterére. Ahogy én tudom, nem volt egy kimondott forradalmár, nem volt hatalmas rendszerező elme. Katona volt, és amikor megbízatást kapott: tette a dolgát. Azt megelőzően és azután is. Az esetek többségében nem a színpadon, hanem a kulisszák mögött. Nem szíkszerűen látványos és nagy publicitást nyert eseményekben, de a mindennapok építésében, a honvédsereg szervezésében, felszerelésében. Ez a későbbi győzelmek alapját jelentette.

Az egykori keresztény gondolkodóval együtt vallom és ajánlom: "Mindent megvizsgáljatok, és ami jó, azt megtartsátok". Esetünkben ez a személyes felelősséget jelenti. Azt, hogy a helyemen - önmagam nem türelmetlenség, sem nem alábecsülve - végzem a dolgomat. Azt, ami látszólag nem mozdít meg világotak, mégis életet munkál és épít. Nem kizárólag szűkebb köreimet - de a tágabb közösséget, jelesül ezt a várost.

Mondanivalómat egy idézettel zárom: "Minden történeti folyamatnak javára válik, ha egyen-egyen azt tesszük, ami éppen a kezünk ügyébe kerül. Azok az emberek cselekednek bölcsen, akik a világnak annak a szűk sarkában akarják megtenni a jót, amely az Ő osztályrészüik, s azután hagyják, hogy a kovász megkelessze a tésztát. Ne gondoljuk azt, hogy mindaddig hiábavaló az életünk, ameddig nem tevékenykedünk a központi kormányzásban, a törvényhozásban, s politikai hatalmunknál fogva nem vihetünk végbe nagy dolgokat."

Adja Isten nekünk ezt a bölcsességet. Köszönöm megtisztelő figyelmüket.

A Koczká cirkuszdinasztia

A tömegszórakoztatás ősi műfaja, az emberi test erejét, ügyességét és szépségét bemutató mutatványok kezdete a tívoli évezredek ködébe vész. A maga nemében teljes cirkuszi előadás az ókori görög és római népek kulturális hagyományából származik. A római császárok uralkodásának korában a *circus* volt az a kör alakú pályatér, ahol ünnepi formásgokkal öszszekötve, a különféle látványos játékokat, versenyeket rendezték. Eleinte még a vadállatokkal életre-halálra küzdő gladiátor viadalokat is a *circusban* tartották, majd azok helye a nagy befogadóképességű, ellipszis alakú porondból, lépcsőzetes nézőtérrel álló, fedetlen *amfiteátrum* építlete lett. A sokféle ókori játék mindinkább meggyerte a játékra is hajlamos rómaiak tetszését, ilyen módon szorongva már rég, szinte egyebet sem kívántak *Juvenális* szíróigévé vált mondaná szerint is -, mint *"panem et circenses"*-t, vagyis kenyert és cirkuszt.

A mai értelemben vett első cirkusz a 18. század harmadik negyedében keletkezett, az angol *Philipp Astley* műlovar nyitotta meg Londonban. Lovaskisról alapított, majd tetőt építtetett lovardája fölé, ahol az uralkodó szerepet játszó lovas produkciók mellett a színelvben akrobaták, clownok, árnjátékosok, állatidomárok is szerepeltek.

Azután lassacskán szerzte a világ nagyobb városában megteremtődtek a cirkuszművészet számára az állandó fa- és kőépületek - Pesten az első cirkuszszéri deszkabódét már 1783-ban megnyitották a mai Deák téren -, valamint a nagy utazócirkuszok is. A 19. század harmincas éveitől kezdve a legnagyobb európai cirkuszok hazánkban is turnéztek, és a 20. század elején már több tucat utazócirkusz járta az országot, három állandó is működött a fővárosban. Neves vándorcirkuszok voltak az *Antalek*, *Czajka*, *Donnert*, *Duhovszky*, *Gazdag*, *Richter*-cirkusz stb. Nem sorolnám közéjük a Koczká-cirkuszt - holott annak bajai és szerelmi vonatkozásai is vannak -, ez az oka annak, hogy elmondom a Koczká-dinasztiáról mindazt, amit kideríthetem.

A régi bajai újságok és okiratok között ráakadtam többféle dokumentumra. Így pl. a Független Magyarorságnév helyi napilap 1928. március 11-én, vasárnap megjelenő száma "Meghalt Koczká Cirkuszgazgató" című közlése: "Koczká Antal cirkuszgazgató pénteken, de. 11-kor Baján hírt-

len, szerve szívhajból eredő szívizéhlhűdés következtében, vejenek, Tóth Istvánnak Rókus u. 43. szám alatti lakásán meghalt Koczká a napokban érkezett Bajára Londonból, hogy cirkuszi felszereléseket, amik még itt vannak Baján, magával vigyen. Koczká cirkuszgazgató a télen 12 oroszánál Oroszországban mfködött, s onnan Londonba ment. Koczká egyik lánya Czajka Jánoshoz, a híres birközözh ment feleségül, a másik Tóth Istvánhoz. Londonban időző feleségét és Lajos fiát kübelben értesítették a haláláról. Temetése vasárnap du. lesz a Rókus temetőben."

Ugyanez a lap március 16-án írta: "Vasárnap du. 5 órákor temették el Baján nagy részvét mellett a leghíresebb magyarországi cirkusz-vállalkozót, Koczká Antalt a Rókus temetőbe. Érdekes és nevezetesen ember volt Koczká, aki bejárta cirkuszruppájával és állatseregletével Európa minden országát. A cirkusz jelenleg Londonban van, s ezért sem Lajos fia, sem felesége nem jöhettek el a temetésre."

Anyakönyvi bejegyzés megerősíti az újsághíreket, hogy 1928. március 9-én de. 11-kor bonyt el, 59 éves korában Baján a római katolikus vallású, Willischbirkenben született, csehszlovák állampolgárságú állatsereglet és cirkusz tulajdonos, akinek Pánek Jozsefin volt a felesége, Koczká Anton az apja, anyja meg - a bejegyzés szerint - ismeretlen. A Rókus strkerben megtaláltam a 3.356 számú sírhelyen lévő sírkövét is.

Felcsigázhatják az érdeklődést az elmondottak, vajon miféle okból, éppen a mi városunkban hunyt el egy nem magyar állampolgárságú, híres-neves cirkuszgazgató, milyen emberi kapcsolatai voltak erre-

Koczká Antal
(Willischbirken, 1868-Baja, 1928)

felé, amelyek kiváltották a bajaiak együttérzését.

Az elhunyt egyik unokája, a bajai születésű - gyermek és ifjúkorát városunkban és Szeremlén töltö, iskoláit itt és Kalocsán végezte, jelenleg Újszászon él - Tasnádi Kálmán volt segítségemre abban, hogy röviden megírjam a dinasztia történetét. Hosszú ideje, hogy faggattam a család történetéről. Sok mindent megtudhattam tőle, mielőtt pedagógus állást nem vállalt Újszászon, mert egy rövidebb ideig mellette is tevékenykedett a bajai Mórész Zsigmond Népi Kollégiumban. Amikor az általam is jól ismert, autóbalesetben elhunyt István bátyját 1997-ben, majd a 98 évet megélt édesanyját, Koczká Antal lányát, a szeretetreméltó Mária néni, az egykori lovarművészmet az idén januárban utolsó útfára kísérték a szerelmi temetőbe, a drámai helyzet fordulópontját jelentette régebbi elhatározásom megvalósításának, hogy fók a Koczká-családról, nehogy a feleség fátyla borítsa be mindazt, amit a dinasztia-ról megtudhattam.

A Koczká-család harmadik nemzedéke az osztrák-magyar monarchiabeli időkben Magyarországon folytatta cirkuszi tevékenységét, majd - az akkori évek legnagyobb vadállatcirkuszának tulajdonosa - 1909-ben, a megvásárolt bajai Rókus utca 43. számú házban telepedtek le.

Viasszatekintve múltjukra illik elmondani, hogy ez a nagyobb cirkusz már az 1810-es években is működött, *Franciska Mustl* vezetése alatt, kinek tulajdonát képezte az

Tornalynán, a piacz-téren.

Csak 4 nap!

Egy tornalynál földrész hősöket

KOZKA ANTAL magy. orsz. áll. állatsereglete

Hátborzongató jelenet egy múlt századi cirkuszplakáton (1899)

utazó menasztréria. Franciska Musil lánya, az 1845-ben született *Anna Musil* és férje, az 1844-ben Wällischbirkenben született *Anton Koczka* - akinek szülei jómódú városi kereskedők voltak, s így már gyermekkorában megismerte az artistavilágot, artista lett - utána már "Utazó Állatsereglet és Vadállatok Cirkusza"-ként (Reisende Menagerie und Zoologischen Zirkus) gyarapították a vállalkozást. Koczka első állatmutatóváltó volt, majd 200 különböző állatból álló hatalmas állatseregletével járta az országot. Az 1860-as évekeltől kezdve tartózkodott Magyarországon a társulat, s a század végén már "Koczka Antal és Fia Első és Legnagyobb Osztrák-Magyar Utazó Menasztréria és Vadállatok Cirkusza" (Erste und Gröste Reisende Menagerie und Zoologischen Zirkus von Anton Koczka Sohne) elnevezéssel.

Tavasztól télig járták az országot, cirkuszuk és vadállataik téli lakóhelye Baján volt a Kálvária-dombi temetőközpont közelében lévő, már említett Rókus utcai házukban és annak nagy kertjében, amely akkor elért a mai Ósz utca emeletés házáig. *Traktil Józsefnek*, a ház más tulajdonosának szülei és *Klasy Irén* grafikusnak a szomszédos *Zsivkovics*-féle házban lakó édesanyja is meglátogatódtak az ott tanyázó, jól elzárt és a szabadon is sétálgató cirkuszi állatsereglet gyűjteményéről, hogy sokszor ordítva várják az élelmet gazdájuktól.

A Koczka familia férfi tagjai unokatestvériknél, *Hagenbeck Károlynál* tanulták az állatidomítást, aki az idő tájt a világ legnagyobb állatsereglet-kereskedésének tulajdonosa volt, aki vadállatok fogására - főleg Afrikába - expedíciókat szervezett, és évenként 4-5 szállítmányt vitt Hamburgba. Tőle vették a Koczka család tagjai cirkuszuk számára a vadállatokat is. Ott Hamburgban ismételték ismeretséget a szizadforduló egyik legtekintélyesebb idomárnökjével, az aradi illetőségű *miss Jászával*, a Hagebeck módszer kitűnő alkalmazójával. Az 1880-ban született *Panek Jozefa* (más Józsa) 1896-ban gyereklányként került sportlovasként a "Barnum Vadállatok Utazó Cirkusza"-ba. Ott idomárkodtak saját állattal az idősebb *Anton Koczka és fia, Anton Koczka* s. *Miss Józsa* az első magyar oroszlanészeliidőző kintn nyugalmival és az állatok feletti biztos uralommal tudásával. Az idomítás könnyű feladatnak tűnt számára. Télien - amikor egy 6 oroszlanlól készülő csoportos produkció kiállítását vezette, állatvásárlás céljából megjellegtek - mint korábban apjával máskor is - az ifjabb *Anton Koczka*, azaz *Koczka Antal* (Wällischbirken, 1868. Baja, 1928.)

Megvették az idomítás alatt álló 6 oroszlan, és meghívták a lányt, hogy dolgozzon náluk. A meghívott 1898-ban lépett fel először Fogarason a mutatványra betanított 6 oroszlanlól. Sokoldalú találékonysággal, humán dresszúra alkalmazásával formázta meg az állatidomítás többféle gyakorlatát: a karikaugrást, az oroszlanlól piramisba állítását, a körrés elő helyezett emelvényre történő felgátrását, utána az "hoch" helyzetbe hozásukat - amikor egyenesen ülve felemelik mellső lábaikat, majd jeladásra a porond közepén egymás mellé sorakoznak - és más mutatványokat. Legendás produkciója volt a 16 hátán lo-

Miss Józsa

vágó oroszlán, amely akkorajt az idomítás szerencsésének számított. Az állatát dresszúrozva csak egy, a lödömításnél is használatos, puha, hosszú ostorral jelezte az állatoknak mozgásuk irányát.

A szép és fiatal, szőke hajú lány, amikor nem vett részt az állatok etetésében, lovagló nadrágban vagy könnyű fehér ruhában, vastag aranylánccal a nyakában - melyen foglalkozásának jelképe, egy oroszlanfog csüngött - sétált az állatokrecek között, s nem lehet csodálkozni azon, hogy a bohém hajlamú ifjabb *Anton Koczka* beleszeretett, és feleségül is vette a 17 éves lányt. Házasságukból két lány és egy fiú született. Az asszony volt a család irányítója. Lányait zárdaiban taníttatta, fiábal jeles állatidomárt nevelt. Rekord ideig, 32 évig dolgozott oroszlanlólal. Többeszer rátámadtak az állatok, de mindig úrrá tudott lenni rajtuk, támadásaikat kisebb sérülésekkel megúsza. Telenként, amikor szünetelték utazócirkuszuk előadásai, fiával, *Koczka Lajossal* Európa legnagyobb cirkuszában lépett fel, mint "Leonida und Berberia". Ők képviselték a szelíd idomí-

tást akkor a világon, elérték karrierjük csúcspontját, s több évi angolai szereplésükkel gyarapították vagyonukat. Amikor fiát baleset érte, még 50 évesen is kezébe vette az állatok serkentésére szolgáló puha fonadékú szíjostortát, és fellépett saját cirkuszukban. Bejárta az egész világot, 94 évesen halt meg Németországban. A cirkuszművészet klasszikus korának nagy idomárja szállt vele sírba.

Férje, *Koczka Antal* - mint már említettem - Baján halt meg, a vagonot szétosztották. *Anton Koczka* és *Panek Jozefin* lánya, iskoláik elvégzése után fájhoz mentek. Az idősebb lány, *Koczka Jozefin Czaja Lajosnal*, a birközvi világbajnokkal kötött házasságot, s az ő tulajdonukba került a *Koczka Cirkusz*, melyből *Czaja Cirkusz* néven világhírű cirkuszcsoportok alakultak. Három gyermekük született: *ifj. Czaja János*, *Czaja Mátyás* és *Czaja Ottó*. Artistának nevelték őket, légtornász szimokban szerepeltek a *Czaja Cirkuszban*, *Mátyás* testnevelési főiskolát végzett, tornatanár lett Budapestben. A fiatalabb lány, *Koczka Mária* egy rövid ideig műlovasoként szerepelt a porondon, majd feleségül ment egy szerelmi illetőségű gazdálkodó fiához, *Tóth Istvánhoz*, aki nevét később *Tasnádra* változtatta, és többé nem artistakodott. Férje volt falko-

Koczka Mária

reskedő, erődkitermelő, borkereskedő, halászberli. *Mariska* lányuk, aki az év első havában hunyt el - a bajai házat kapta, majd Szeremién élt. Két fiágyermeküket már nem vonozta az artista foglalkozás. *István*, az idősebbik előbb kinyelvelt lett, majd kisebb vállalkozó. A ma is viruló - 70 éves felüli - fiatalabb *Kálmán* az atlétika kiváló művelője volt egykor, és lett belőle

Karah Khavak

testnevelő foglalkozású vidéki, virtigli pedagógus.

Koczká Antal helyét fia, Koczká Lajos foglalta el. Őzvegy édesanyjával szerepeltek Európára nagyobb cirksuszban, oroszánokkal birkózott. Aztán abbahagyta az orosz-láindomistát, krokodil, kígyó és majomi-

domitással kezdett foglalkozni. Ő örökölte az állatállományt és a vagyon többi részét. 37 éves korában a *Guszvári* artista család lányát vette feleségül, aki segítőtársa lett mutatványainál. Vele együtt lépett fel, összejárták a világ legnagyobb cirksuszait. Baján is láthatuk az *Eros Cirksuszal* szerepelni, Karah Khavak művésznévvel kromodil hipnotizőrként. Két gyermekük született, Koczká Antal és Lajos, akik ugyancsak krokodilokkal dolgoztak, mint apjuk. Az idősebbik fű, Antal a németországi *Sarasan Cirksuszban* lépett fel, többször szerepelt Magyarországon is. Testvére, Lajos évek óta a pikáris *Moulin Rouge*-ban egy nagy fővegmedencében birkózik - a víz felett és a víz alatt - krokodilokkal. Nemrég - február 27-én - láthatuk az MTV 1 Buroshov műsorában, ahol külföldi világsztárokkal lépett fel.

A mai korban sem áldozott le a cirksuzművészet szerencsecsillag, a társadalom minden rétege megtalálja benne szórakozást, magának érzi, és a cirksuz megújult ősi játéka folyik tovább.

Bánáti Tibor

Erzsébet királyné, a falkavadász

1898. szeptember 10-én véget vetett a merénylet a magyar történelem kiemelkedő alakja, Erzsébet királyné életének. Az évforduló alkalmából megemlékeztek róla mindenütt, ahol megfordult kora legszebb koronás fője, aki annak idején a legkíválóbb női lovas és falkavadász volt.

Wallshausen Gyula dr. bajai születésű történész, *Erzsébet királyné és falkavadászatai* című könyve az elmúlt évben jelent meg, melyben sok, eddig feltáratlan forrásra támaszkodva, élvezetes stílusban, de a történéstörténelmi alaposágával mutatja be Erzsébet királyné hazai és külföldi falkavadászatait. Lapunkban közölt írása a Gödöllői Királyi Kastélyban 1998. augusztus 21-én tartott tudományos felolvasó ülésen hangzott el.

A közölt kép a bajai születési Telcs Éde (1872-1948) Erzsébet királyné szobrára kiírt pályázatra készült alkotása.

A politikus Erzsébet 1867-ben beteljesít-

tette köldetését, s az önmegvalósítás más területét kereste. Nem az uralkodó feleségként, hanem *emberként*, saját erejéből, szuverén lényként kívánta elnyerni mások megbecsülését.

Akkoriban nem sok lehetőség kínálkozott a női kreativitás érvényesítésére, az autonóm személyiség kibontakoztatására - s még annál is kevesebbet egy királynénak. Sportbeli adottságaival, képességeivel Erzsébetnek a falkavadászat lét-szócát alkalmának erre. 1872-től 1882-ig e különleges sportág meghatározó fontosságú volt életében. A *falkavadász Sisi nélkül hiányos az Erzsébet királynéről alkotott kép*, mert személyiségének olyan vonásai és olyan összefüggések marának rejtve, amelyek némelyike irányítónak szolgálhat a további kutatásokhoz.

Az 1867-es kiegyezés utáni években tehát szerepet váltott. Erzsébet a falkavadászat izébe Róma mellett költött bele 1869 decemberében mint vendég, 1872-től pedig már *saját társaságával* vadászott minden őszön, az *Isaszeg-Duna*, illetve *Vác-Rákócskeresztúr* általi közrefogott mintegy 60 ezer hektáros területen. 1874 nyarán tapasztalatszerzésre Angliába utazik, majd két év múlva, fo-

ruár első napjaiban 6 hétre a falkavadászatról híres Közép-Angliában, *Northampton*-tól délnyugatra, Easton-Nestonban, *Hohenems* grófné álnéven kibérel egy kastélyt.

Már az érkezése utáni napon a falca után lovardát, két nap múlva pedig *Spencer lord* meghívására löncsön vesz részt a milkinckekkel gazdagon berendezett *al-horpi* kastélyban. Vendéglátója, a két évvel idősebb *John Poyntz*, az 5. earl az egyik legelőkelőbb angol családban. (Unokájának, Edward Jóhannak, a 7. earlnek a lánya: *Diana*, Károly walesi herceg tragikus véget ért felesége.)

Az igen művelt lordot más két éve - felületes találkozásukkor - megragadta Erzsébet különleges lény, most hamarosan összebarátkozik Erzsébet *Spencer*-ével is, aki mindent igyekszik elővetni, hogy jól érezze magát a királyné. Spencer 1868-tól 1874-ig William E. *Gladstone* kormány alatt Írország *alkirálya* volt, azóta visszavonultan él hatalmas birtokán, és hódol szenvedélyének, a vadászatnak, de szívesen emlékezik vissza magyarországi éveire, és élményeinek színes előadásával szórakoztatja Erzsébetet - *Gödöllőn is*, ahol három őszön át feleségével együtt vendégeskedett - és biztatja, hogy szánja rá magát egy írországi vadászatra. Ott magasabbak a kerítések és szélesebbek az áriok - vagyis *veszélyesebb, tehát érdekesebb, izgalmasabb* a vadászat.

Végül, 1878 decemberében azzal búcsúznak el Gödöllőn, hogy a következő év februárja elején Írországban találkoznak.

Erzsébet útjának diplomáciai előkészítése nem talált akadályt, az angol-osztrák kapcsolat akkor felhőtlen volt, Írországban azonban a függetlenségi mozgalom zavargásokhoz vezetett.

Spencer lord jól ismerte Írországot, és tudta, hogy a vadászatra kiszemelt *Meath grófságban* teljes a nyugalom. Itt, *Summerhillben* alig kétóránra Dublinból, sikerült megfelelő kastélyt bérelni. Az ír sziget közepé tájra mélyen fekvő, hatalmas síkság, csupa legelő, rét és rengeteg a csatorna, tó, árok, nádas. A legelőket magas kerítés választja el egymástól és ezek átnyitása próbára teszi a lovat és a lovaszt.

1879. február utolsó hetében történt. Hosszasim fűtek egy szarvast, sok tocsó-

A PÁLYATERTES BUDAPESTI ERZSÉBET-SZOBOR ÉS ALKOTÓJA, TELCS EDT

Erzsébet Királyné

gón és vízzel teli árkon keresztül. A nagy síkságon nem akadt tenyérvényi bokros rejtek, ahol a vad legalább szusszanásnyira megpihenhetett volna, csak a távolban tűnt fel egy erdő. A szarvas arrafelé tartott, de közelebből kiderült, hogy egy hatalmas park. A szarvas szerencséjére, a magas kerítésen egy rés tátongott, amelyet két kőműves igyekezett éppen befoltozni. A vad, más választása nem lévén, fejük fölött ugrott be, nyomában a farkával egy sereg sétálgató kispap közé, akik nagy kiáltozással a szarvas után vetették magukat. De lábuk hirtelen

a földbe gyökerezett, mert egy gyönyörű nő ugratott be lovával a parkba, majdnem *dr. Walsh* rektor nyakába. Erzsébet tőle tudta meg, hogy *Moynoth* papi szemináriumban van. Azonnal leugrott lováról, és bocsánatot kért a turbulenciáért. A rektor azonban a neheztelésnek a legkisebb jelet sem mutatta, sőt, a királynét kíséretével együtt nyíjasan az ebédlőbe invitálta egy kis hideg sültre és itala. Erzsébet szabakozott, hisz ruhája csupa víz és sár volt. Másféle ruha nem lévén a közelben, Erzsébet nem szabadkozott, elfogadta a vastag posztó kőrgallért és

beleburkolódzva, kellemesen elbeszélgetett a rektorral, s a közben előkerült néhány tanárral, majd avval az ígérettel búcsúzott el vendéglátóitól, hogy rövidesen meglátogatja őket - száraz ruhában. Néhány nap múlva egy szép gyémántgyűrűt küldött Walsh rektornak a köpenyhasználatáért, majd vasárnap *Lichtenstein Rudolf* istállómeister, *Festetics Mária* udvarhölgy és a protestáns (anglikán) *Middleton* kíséretében részt vett a misén. Utána *dr. MacCabe* püspök végigkálauzolta - a klauzúra kivételével - a kollégiumon a vendégeket a kispapok éjjelezésétől kísérve.

A következő évben, 1880-ban Erzsébet újból írországi vadászatra készült, bár a politikai helyzetet súlyosbodott, s robbanással fenyegetett. Fellángolt a *Home Rule*-mozgalom, amely Írország számára autonómiát - önálló, független minisztériumot és parlamentet - követelt, vagyis azokat a jogokat, amelyeket a magyarországi 1848-ban, majd 1867-ben újra kivívott. Az írek jól tudták, hogy az utóbbiban Erzsébetnek jelentős szerepe volt. A zavargások már elérték Írország közepes vidékét, *Westmeath* grófságot, amiben nyilvánvalóan része volt parlamentti képviselőjének, *Charles Stuart Parnell*nek (akivel még találkozni fogunk).

Erzsébet bízott abban - s nem is alaptalanul - hogy őt nem érheti baj. Február elején meg is érkezett Írországra, s az első vasárnapon *Nopcsa Ferenc* udvarmester, *Lichtenstein Rudolf* és *Festetics Mária* társaságában felkereste a *Maynooth* papneveldét, hogy átnyújtsa ajánldékát: *sárkányölő Szent György* körülbelül egy méter magas, ébenfa talapaton álló 13 kilós ezüst szobrát. Az átadáskor az arcokról lefagyott az öröm mosolya: *Szent György* az angolok védőszentje! S innen már csak némi elfogult következtetés kellett ahhoz, hogy némelyek a sárkányban Írországot lássák meg!

Nyilvánvaló, hogy Erzsébet tanácsadói nem ismerték az ír történelmet, különben *Szent Patrik* szobrát javasolják, amint - a legenda szerint - külföldi egy bottal az utolsó kígyót, vagyis angolt a zöld szigetéről...

Erzsébet sürgősen jóvá akarta tenni e ballépést; egy londoni cégnél csináltatott egy aranybrotkát miseruhát, hozzá szentesgártartó, kehelytakarót, karkendőt, stólát, mindegyiket az írek nemzeti jelvé-

nyével, löhérvél gazdagon díszítve. A miszerint hátul - vagyis az akkori szer-
tartás szerint a hűvekre néző felén - a
magyar, a bajor és az osztrák címet hi-
mezték az aranszegély fölé. A bélére
befűl ráhímeeze ELISABETH 1880 ol-
vasható. (Ma Erzsébet ajándékait egy
virtniben, ugyanebben az ebédőben
őrzik, ahol a királynét 1879-ben dr.
Walsh megvendégelte.)

A szoborok még sajátos utóélete volt
híre gyorsan átkelt az Atlanti-óceánon,
és politikai töltést kapott. 1880 tavaszán
Parnell amerikai körúton járt, hogy moz-
galmához anyagi támogatást gyűjtjön.
Ekkor már két és fél millió ír élt az
Amerikai Egyesült Államokban, köztük
sok tekintélyes politikus és befolyás-
os üzletember. Parnell kiváló szónok
volt, hónapokig járta Amerika nagyobb
városait, ismertette az otthoniak sanyarú
helyzetét, az angol elnyomást, amelynek
esetlegeséhez nem mulasztotta el fel-
használni az Erzsébet által ajándékozott
Szent György szobor szimbólumát. Újta
valóságos diadalmenet volt, és ő is lehe-
tőséget kapott arra, hogy a washingtoni
képviseletőkhöz beszédet mondjon,
mint *Kossuth Lajos* 1851-ben; nem vé-
letlen, hogy az ő gyűjtő hatású beszéde-
ibe hasonlítják Parnellét a korabeli
lapok.

*Erzsébet népszerűsége az egyszerű ír
nép körében is nőttön-nőtt, olyanúgyra,
hogy mögötte már politikai tartalmat le-
hetett sejtteni.*

*Winston Churchill (Marlborough herce-
ge)* akkori ír alkirálynak - bár nagy hű-
doloja volt Erzsébetnek - nagy kő esett
le a szívére, amikor Erzsébet március
7-én - hátrahagyva lovait, ágát és egyéb
nélkülözhetetlen felszerelést, abban a re-
ményben, hogy a következő évben ismét
itt vadászhat - elindult hazafelé.

Erzsébet 1881 tavaszán ismét Frországra
készül, *Kilkennyben* már kiszemelt egy
kastélyt. Spencer lord támogatja Erzsé-
bet szándékát, 1880 áprilisa óta ismét
barátja, William Gladstone áll a kor-
mány élén, a lord pedig az írországi alkí-
rályi poszt várományosa, látszólag
tehát minden a legnagyobb rendben van,
csakohgy Ferenc József a leghatározot-
tabban ellenzi az utazást. Az ír zavarás-
ok már átterjedtek az ország közép-
vidékeire, és fenyegették az angol föld-
birtokosokat. A sajtó hírt adott arról,

hogy a "lovassvadászok ellen megindí-
tott eszelen agitáció" miatt többen Ang-
liába vitték át falkájukat. Erzsébet azon-
ban ragaszkodott tervéhez; ő egy másik
Írországot ismert meg, és el sem tudta
képzelné, hogy ott bármiféle bántódása
esetnék. A diplomáciai előkészítés meg
is indult, de már az első lépéseknél kide-
rült, hogy Erzsébet írországi vadászátát
az angol kormány rossz szemmel nézné.
Gladstone még ellenzékben - 1878-ban
elítélte az Osztrák-Magyar Monarchiát
Bosznia-Herzegovina megszállása
miatt, s most, a kormányváltással hír-
telen hűvösebbre fordult a viszony a két
nagy hatalom között. Spencer ekkor
hosszú levében fordult barátjához,
Gladstonehoz, de ez nem segített. Talán
olaj volt a tűzre, hogy Parnell - akinek a
mozgalmá most már a teljes elszakadás-
ra törekedett - felkereste *Károlyi Alajos*
kondoni osztrák-magyar követet, hogy
kérje: közzétesse Erzsébethez az ír poli-

tilcus szívélyes meghívását frországra.
Garantálja, hogy a legcekevélyebb atrocitás
sem éri a királynét. Károlyi tapasztalt
diplomata volt, s nem utasította el Parnell
meghívását, hanem azt javasolta:
forduljon *George Granville* angol kül-
ügyminiszterhez, kizárólag ő az illeté-
kes a meghívás továbbítására. Ilyen előzmények után Erzsébet kényte-
len volt lemondani írországi útjáról, és
Angliában vadászott a következő két va-
dászévaában. 1882-ben hazafelé menet
még eleget tett *Aumale* herceg, az orle-
ans-i család nesztorának a franciországi
Chantillybe szóló meghívásának. Ez volt
az utolsó külföldi vadászata.
1883-ban izületi bántalmak miatt lemond
a vadászatról, és *szerepet vált*: megjele-
nik a költő...

Dr. Wallshausen Gyula

Lövészegylet - lőtáblák

Lapunk februári számában hírt adunk
arról, hogy a Türr István Múzeum képes-
lapokat készített két festett lőtábláról.
Ennek kapcsán ismerkedjünk meg a lö-
vészegyleti és a festett lőtáblákkal. A
hajdani polgárorség utódjaként Európa-
szerte alakultak céllovész társaságok. A
bajai Czéllövész Társulat, német nevén
"Bürgerlicher Schützen Verein" 1803-
ban alakult meg, ez volt a város első
kulturális egyesülete. Talán furcsán
hangzik a "kulturális" jelző, de a később-
iekben érthetővé válik. Alapítója pacsé-
ri Császár Ferdinánd földbirtokos és me-
gyei táblabíró. Kezdeményezéséhez ha-
marosan csatlakozott Baja város értelemi-
sező is. A városi tanács saját eszperkjét
(Kiscsávolyban) ajánlotta fel erre a célra,
s a tagok adományából épült fel a két
faház, a lövészethez és a mulatságokhoz.
1830-ban Császár Ferdinánd kezdemé-
nyezte a lökért áthelyezését, és az új épü-
lethez 35 ezer téglát és 500 váltóforintot
ajánlott fel. A tanács a város déli részén
elterülő 10 holdnyi homokos területet
engedte át. A tagok további adományá-
ból 1835-re két szép épület emelkedett az
eddig kietlen vidéken, s "kies virányok,
hímes virágszőnyegek, díszes cserjék és
fák mosolygának a belépő elé." Az angol-
kerben álló épület nyugati homlokzatán
a felirat: "Polgár légy hazavéd! E szép

célt elérni tanuld itt."
A társulat a II. világháborúig működött.
Megszűnése után kerültek a múzeumba
a festett céltáblák, melyek az ország
egyik legnagyobb ilyen jellegű gyűjte-
ményét alkotják. Az egykori Lökért he-
lyén ma a Bereczky Máté Kertészeti
Szakközépiskola működik, emléket a
Lökertsor utcanev őrzi. A Céllovész Tár-
sulatnak azonban sokkal nagyobb jelen-
tősége volt, mint ezt nevéből vagy a víz-
látos áttekintéséből sejteneink. Megalaku-
lását politikai, sőt világpolitikai esemé-
nyek segítették. A napóleoni háborúk
idején országszerte - Baján 1802-ben -
polgárorségek alakultak a rend fenntar-
tására. A város tekintélyes polgárai őriz-
ték a katonai raktárakat, a sőtázaszt, kísér-
ték a kincstári pénzküldeményeket, őrkö-
dtek a közbiztonságon. Ezek és az u-
tódok kiképzése volt tehát az elsődleges
feladat, s ebben a bécsi udvar sem tall-
hatott kifogásolni valót. Ez ellen sem
tillakozhatott, hogy a lökért a társas ösz-
szjevetelek színtere legyen. Ezeket a cé-
lokot fogalmazta meg az 1805-ös alap-
szabály is: "... alakulásának és fennállá-
sának czélja pedig a polgárokat és az
ifjúságot a czéllövészethez gyakorolni és
ez által a hazá védelmére alkalmas férfiakat képezni, a társas életet fejleszteni, a
czéllövészeti barátainak mulatságot ren-

dezni és szórakozást szerezni, végre a társulat kies liget és kert helyiségeit üdítő és mulatóhelyül a polgárok és családjaik részére jókarban fenntartani."

Baja a múlt század elején mintegy hétezer lakosú, háromnyelvű iparos-kereskedő város volt. A magyarok egy része környékbeli földbirtokos nemes vagy hivatalnok, más része iparos volt. A németek kereskedők és iparosok, a délszlávok közül a szerbek kereskedők; a bunyevácok földművelők voltak. Az élénk kereskedelem és az üzleti érdek összefonászította őket, az érdeket ők szűrték, hogy társas összejöveteleken is találkozzanak, a mindennyiukat érintő városi ügyeket, sőt a haza sorsát is megvitassák, hisz ez az időszak a nemzeti öntudatra ébredés kora. A lövészgyűlés a maga korában demokratikus intézmény volt: egyenlő jogokkal rendelkezett a magyar nemes, a szerb kereskedő vagy a német iparos. Sőt, 1842-ben határozatot hoztak, hogy a társaságnak izraelita tagjai is lehetnek, míg az országgyűlés csak 1867-ben nyilvánította őket egyenjogú állampolgárnak.

A hétfői lövészetenek, vasárnapi mulatságokon beszéltek mag a város ügyeit, az itt kiérlelt gondolatok kerültek a városi tanács elé. Itt határozták el pl. a gimnázium felépítését, a laktanya (ma Bányaai Júlia Kereskedelmi, korábban Megyeháza, majd Járási Hivatal épülete) felépítését, hogy a katonaságot ne a lakossághoz kvártélyozzák be.

Az utcák kikövezését, tűzkárosultak megsegítését stb. 1840-1842 között a lökért nyújtott otthont sok tűzkárosultnak. Az 1847-ben alakult Takarékpénztár alapításának gondolata is itt született. 1835-ben már magyar nyelvű lőtáblát készítettek, 1842-től a jegyzőkönyveket csak magyar nyelven vezették. Itt látták vendégül a város neves vendégeit, pl. Tiúr Istvánt, Tóth Kálmánt, de a hivatalos küldötteket is. Fehér asztal mellett sok kérdés megoldódott.

A lövészversenyek emlékei voltak a festett lőtáblák, a sikeres találatokat örökítették meg, s a lövőház falát díszítették. A céllapot a középpontján egy szeggel erősítették fel, s ezt a szegget kellett eltalálni, ez volt a "szegelövés". A deszkatablára valamilyen képet is festettek, s az eredményes találat megörökítése mellett hazafias vagy tréfás, sokszor pajzán felirattal látták el. E pajzanságok a szegről és a lövésről szóltak, de mindig finom

képtelenséggel. A német nyelvűeket ezért nehéz is lefordítani. Ez utóbbiakból mutatunk be néhányat.

Az erősözélen a vadász egy hölgygel, a puská a tűnek támasztva. Távolabb a vadászkutya felemelt farkokkal szagot kapott. Szöveg: Gyorsan add a puskát ide, Látod, végre most áll! (Büchse = puská, szelence, persely)

Kép: Tájban álló hölgy kezében kerek doboz, mely a célpont is, egy repülő madárra mutat. Szöveg: Lőj inkább erre a fűrjre, Csak ne az én pikszisemre.

Kép: Egy hölgy célpontul egy rőzsákkal teli kosarat tart. Szöveg: Én a szende hajdon kosárkámot odatarom, Ha a lövész nem gyáva, a rőzsámat megkapja.

Kép: Három leány három céltábla mellett áll.

Szöveg: Más lányok magukat megfeste-

tik, A mi fáradságunkat is megfizetik. Ám hogy a táblát ezután is tartjuk, A szöveget bent kell tartanunk. Mit ér nekünk az üres tábla, A szeg volt a legnagyobb örömlünk.

Kép: Két vadász találkozik egy puttonyos lányal. A háttérben egy legény heverészik.

Szöveg: Lányka, mi van a puttonyodban? Még semmi, de ott vár már a Frídlin.

Végül egy magyar nyelvű, Klenác János főlövészemester táblája: Erkélyem álló nő tartja a céltáblát, másik oldalon a lövész.

Szöveg: Akárhogyan teszem szerét, Nem találom a nők kedvét. Középpontját ha találom, Kell-e jobbat óhajtanom.

Solymos Éde

Ünnepek

Challenge day

Jamboree day

Hallow'een

Valentine's day

Happy birthday to you - - -

Elvégre magyarok vagyunk!

Tanka a SEMMI nemlétéről

- Pátiné Banász Teréznek -

olyan hogy SEMMI -
nincs is... gondolkodj el a
SEMMI-ről... látod:

ez már VALAMI... tehát
bizonyos hogy MINDEN van.

Bácska

az Ősz divatfrizurát visel
borotvált tarkójú mezők
örzik a földet amíg kikel
a Tavasz

és dönt:

nem ez - ökl!

Lírai diagnózis

kisagykopás
szóprotézis
peng a dal: csak azért is
amputált lélek
..... félék.

B. Horváth István

Gazdagimnázium 85 évvel ezelőtt Bajaszentistvánon

Hazánkban a mezőgazdasági ismeretek oktatása csak lassan épült be az oktatási rendszerbe. Ennek valószínű oka az lehetett, hogy hagyományosan apáról fiúra szállt az évszázados növénytermesztési és állattartási tapasztalat családokon belül. Ez adódott a magyar parasztság zárt közösségi hagyományából is.

Az első szakoktatási intézményt Tessedik Sámuel alapította Szarvason, 1779-ben, Európában elsőként. Az első világháború kitörése előtt szerte az országban földműveliskolák működtek (24), melyekben elsősorban kisbirtokosok gyermekeit tanultathatták saját birtokuk kezelését, gyakorlati képzéssel párhuzamosan. Ezekben az iskolákban - rövidebb, tanfolyamszerű rendszerben - felnőttek gazdák oktatásával is foglalkoztak. Ezek a tények bizonyítják, hogy felismerték, a társadalmi-gazdasági körülmények fejlődése szükségessé teszi a gazdálkodók részére magasabb szintű tapasztalat, tudás elsajátítását, mint amit a családi hagyomány nyújt.

Ilyen történeti előzmények után szervezte meg Bajaszentistvánon - a maga nemében és idejében úttörő képzési formában - a gazdaképzést Bellosits Bálint 1914-ben.

Bellosits Bálint kiváló pedagógus és etnográfus volt. A kiegyezés évében született a Zala megyei Rédcisen. Egyetlen munkahelyen dolgozott, a bajai tanítóképzőben, 1890-től 1913-ig, az utolsó három évben mint igazgató. (Lásd még lapunk korábbi Bajai arcképcsarnok sorozatát!)

Pedagógiai munkájában nagy szerepet játszott a példamutató társadalmi aktivitás, az iskolán kívüli népművelés és a parasztság társadalmi felemelkedésének előmozdítása. Példát nyújtva ezzel tanítványainak, akik zömmel mint egy kis közösség értelmiségije, falusi tanítóként kezdtek pályájukat.

"Magyarország első rendszeres szociális kurzusát kisgazdák részére" (amint a korabeli sajtó fogalmaz) Bellosits Bálint mint a Bajai Széchenyi Szövetség elnöke szervezte meg. Később ennek mintájára Sükösdön is szerveztek ilyen "falugimnáziumot".

A kurzus tizenkét egymást követő vasár-

nap tartott 22 órában. A tananyag felölelte a legáltalánosabb ismeretanyagot. Úgy mint: magyar történelem, magyar alkotmányjog és az új választótörvény, közigazgatási alapismeretek, a kisgazdák érdeklődő, közzgazdaságtan, szövetkezési ismeretek, a szocializmus és agrarizmus története és kritikája, a kisgazdák gazdasági és szociális helyzete, gazdasági nyugdíjintézmény, magánjogi ismeretek, egészségügy: ragályos betegségek elleni védekezés, gyermekápolás és elsősegélynyújtás. Az előadásokat ennek megfelelően Bellosits Bálint, Bem Lajos, Jankalov Borisláv dr., Kovács Ferenc és Urhegyi Jenő tanúrok, Horváth Béla főjegyző, Pollermann Artúr dr. orvos, Boróczy Kálmán dr. ügyvéd tartották.

A szentistváni iskola termelében megtartott képzésre hatvan hallgató jelentkezett, akiknek birtokában 1334 hold volt, átlagosan 22 hold. A legidősebb gazda 49 éves, a legfiatalabb 20 éves volt.

A kurzus 1941. április 26-án nyilvános, tinnepélyes vizsgával zárult. Az esemény rangját emelte, hogy Fáy Gyula dr. miniszteri tanácsos a földművelési minisztérium képviselőtében, Bodrogkötzy Károly szakoktatásügyi felügyelő, kir. tanácsos és a Magyar Gazdaszövetség képviselőtében dr. Czettler Jenő m. titkár is eljőttek, és megelégedéssel nyilatkoztak a példaértékű eseményről.

Ezt a kezdeményezést a mai korból vizsasztekintve az 1946-ban kibontakozott Népi Kollégiumok mozgalom csírájának tekintik sokan, de sokkal inkább tekinthető a kibontakozó magyar mezőgazdasági szakoktatás kezdeti lépésének.

Ezt vagy ehhez hasonló hagyományt igyekszik feleleveníteni a falusi gazdálkodókat októtos tanfolyamokkal a TIT Bácskai Oktató Iskolájának Bajai környéki községeiben.

Baja városa ebben az évben emléktábla elhelyezésével emlékezik meg az első magyar falugimnázium megszervezéséről és Bellosits Bálintról a bajaszentistváni iskolában.

Jász Anikó

Múzeumi napok Baján

Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében 1983-ban indította el a megyei múzeumi szervezet kétévvel megartott rendezvényét. Azzal a céllal, hogy a múzeumi szervezet munkatársai ismertessék saját kutatásaikat és megismerjék kollégáik kutatásainak eredményeit. Az előadások egy azonos című kiadványban írásban is megjelentek. A rendezvény egyik célja az volt, hogy a múzeumi kutatások ne csak egy szűk szakmai körnek szóljanak, hanem munkájukat megismerjék mindazok, akik maguk is foglalkoznak szűkebb pátriájuk történetével, vagy egyszerűen csak érdeklődnek a múzeumi kutatások iránt.

Ezért rendezték meg március 29-30. között konferenciájukat Baján Múzeumi napok címmel, az előadások egy részét úgy tervezték, hogy a településsel és környékével is foglalkozzon.

A Bács-Kiskun megyei Közgylölés elnökének, Endre Sándornak és Baja polgármesterének, Széll Péternek vendégségével megrendezett MÚZEUMI NAPOK 1999. konferencián 32 előadás hangzott el. Az előadások anyaga Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében 1998. címmel ebben az évben jelenik meg. Az elhangzott előadások egyharmadát bajainak - Bánáti Tibor, Kelemen Márton, Kollárné Éber Orsolya, Kovács Érika, Kovács Zita, dr. Kőhegyi Mihály, Dr. Mándics Mihály, Merk Zsuzsna, dr. Schwalm Pál és dr. Solymos Ede - tartották.

Ezzel a rendezvénnyel is nyitottabbá vált a múzeum, meggyeszezt ismertette és előismertette a múzeumi kutatás, szorosabbá vált a múzeum és közönségének kapcsolata.

A sugóvíz 1936 körül (Fotó: Kósa Imre)

Vissza a vizát a Dunába!

Dunai perspektívák a rajnai LAZAC 2000 program sikere alapján

Bevezetés

A tokfélék a világ legnagyobb édesvízi halai közé tartoznak. A legtermésesebb faj, a víza némely példányának testhosszúsága elérte a 6 métert, tömege meghaladta az 1000 kg-ot. A tokféléket igen sokra tartják: ízletes húsként, azonban húsuknál is becsesebb az ikrájuk, a híres kaviár. A Kárpát-medencében évszázadokkal ezelőtt leginkább a vizát tartották a halak közül méltónak az uralkodók és a nagyurak asztalára. Számos levéltári dokumentum igazolja, hogy a tokfélék halászata igen jövedelmező tevékenység volt a középkori Magyarországon. A több mázsás óriás-

lakat külföldön is értékesíthették, Bécsben külön vizamészárszékék működtek, és székelyen szállították a francia, valamint a lengyel királyi, továbbé a német püspöki udvarnak is. A túlzott halászat következtében azonban a 16. századtól a nagyméretű tokfélék gyakorisága fokozatosan csökkent a Közép-Dunán, és ma már aligha foghat bárki is vizát a Duna magyarországi szakaszán. Az egykor mesés halbőség a múlté, ám megfelelően összehangolt nemzetközi együttműködéssel lehet még remény a danai halállomány további hanyatlásának megállítására és a folyó biológiai integritásának növelésére.

Tokfélék a Dunában

A tokok legtöbb faja tengerben él, és édesvízben szaporodik, néhány faj azonban kizárólag édesvízben fordul elő. A Dunában a tokfélék családjának (*Acipenseridae*) egykor hat faja fordult elő. A Fekete-tengerből vándorolt fel a szaporodási idő-

szakban a víza (*Huso huso*), a vágótok (*Acipenser gueldenstaedti*), a sörégtok (*A. stellatus*), a sima tok (*A. nudiiventris*) és feltehetően az atlanti tok (*A. sturio*). A kecsge (*A. ruthenus*) viszont teljes életét édesvízben ulti. Bizonyos előfordulási adatok alapján feltételezhetjük, hogy a vágótoknak és a sima toknak létezik kizárólag édesvízi változata is a Közép-Duna térségében.

A 19. században a Fekete-tenger felől vándorló tokok egyes példányai még eljutottak a Duna bejórországi szakaszáig. A 20. század végére viszont a kecsge kivételével, a tokfélék csaknem kipusztultak a Felső- és a Közép-Dunán. A Kárpát-medencében az elmúlt 30 évben nincs adatunk a sörégtok előfordulására, csupán kétszer fogtak vizát, és csak néhány adat igazolja a vágótok, valamint a sima tok jelenlétét. A 20. század folyamán, az Al-Dunán is katasztrofálisan csökkent a tokfélék gyakorisága. A folyó romániai szakaszán a 19. század végén az éves tokfogás meg-

haladta az 1000 tonnát, ami az 1930-as években 600-700 tonnára, az 1960-as években 200 tonnára, az 1990-es években pedig alig több mint 10 tonnára fogyatkozott. Az atlanti tok mára kipusztult a Duna és a Fekete-tenger térségében. Az utóbbi években a síma tok előfordulását nem tudták igazolni, és a víza, valamint a vágatók gyakorisága is erőteljesen csökkent az Al-Dunán.

A dunai tokpopulációk összeomlásának alapvető oka egyrészt az évszázadokon keresztül folytatott kíméletlen halászat, másrészt a tokok egyedfejlődésében meghatározó jelentőségű élőhelyek megváltozása.

A tokfélék halászata

Hérodotosz az i. e. 5. században említett első a Fekete-tenger és a Dnyeper folyó vizáiról, ami azt igazolja, hogy a tokfélék gazdasági jelentősége már az ókorban is számottevő volt. A magyar Duna-szakasz vizáinak történeti adatai a honfoglalás utáni időkől ismertek. A 16. századi Képes Krónikából ismerjük, hogy I. András király jelentős mennyiségű felmészerezőanyagban többek között 50 darab vizát küldött 1053-ban Győr alá III. Henrik német császár éhező seregének megmentésére.

A 16. században a vizahalászat nagy látványosságként számított, amit a császári udvar is rendszeresen meglátogint. Oláh Miklós tudósítása szerint 1537-ben egy különösen eredményes dunai halászat során mintegy 1000 darab vizát zsákmányoltak. A 18. század első felében, Béli Mátyás, a korszak jeles tudósa a *Tractatus de re rustica Hungarorum* című művében a következőket írta a dunai tokhalászatról. "Ha mennyiségében nem is, de halainak nemességében bizony megelőzi a Duna a Tisza. Többek között bővelkedik ugyanis tokfélékben, melyeknek páratlanul csodálatos halászásával Magyarország büszkélkedik."

Mintegy másfél évszázaddal később, 1877-ben Károlí János már ritkaságként említette az óriási méretű dunai tokféléket, amelyek fogatkozásával kapcsolatban a következőképp vélekedett: "Ez nagyjelentőségű kérdés, méltó arra, hogy a hazánk anyagi érdekeivel foglalkozó kormányfőnk is egy kis figyelmet fordítsanak rá." A 19. század végén megkezdett átfogó folyásabálványozások előtt tehát már csak szórványosan fogták a nagyobb tokfajok példányait a Közép-Dunán, ami egyértelműen a túlzott halászatnak volt a következménye. Az utóbbi másfél évszázadban ösz-

szesen mintegy 60 vízfogást jegyeztek fel a Duna magyarországi szakaszán.

A dunai tokfélék élőhelyeit megváltoztató tényezők

Érdőirtások a Duna vízgyűjtőjén

A dunai tokfélék élőhelyeit kedvezőtlenül befolyásoló antropogén tényezők közül i-dőrendben első helyen áll a Duna-medence természetes erdőterületeinek mintegy 2/3-os csökkenése. Az erős növényzet fogatkozásával a vízgyűjtőre hulló csapadék lefolyása egyre gyorsabb lett, fokozódott a talajerózió, és az árhullámok levonulása is egyre szélsőségesebbé vált. A talajerosító következtében megnőtt a folyó lebegtetett hordalékának mennyisége, amelynek kiülepedése esetenként feliszapolhatta a tokfélék kavicsos, sziklás aljzatú fvtérületeit.

Duzzasztók építése

A tokfélék folyami élőhelyeit károsító tényezők közül hatásukat tekintve a legjelentősebbek a teljes mederszelvényt lezáró duzzasztóművek, amelyek fizikailag megakadályozták a halak hosszirányú vándorlását. A Duna hosszirányú átjárhatóságának korlátozottságára jellemző, hogy a 2772-863 folyamkilométer között 55 duzzasztó került megépítésre. Érdekeséggé vált megemlíteni, hogy az első duzzasztó 1170-ben épült Geisingenben, majd 500 évvel később követte a neudingeni duzzasztó, a folyam felső szakaszán. Az utolsó duzzasztó és erőmű 1998-ban került átadásra Bécsben, Freudenu városrészében, az 1921 fkm. szelvényben. A főfolyón megépített duzzasztók mellett a mellékfolyásokon épített vízlerőművek tovább korlátozták a vízrendszerek kapcsolatát. A Felső-Duna mellékfolyásain összesen 135 db 1000 kW feletti teljesítményű vízlerőmű épült.

A vaskapui vízlépcsők építése (Vaskapu I. 1970-ben a 942 folyamkilométer szelvényben és Vaskapu II. 1984-ben a 863 folyamkilométernél, - ahol a Duna elhagyja a Kárpát-medencét) ma már gyakorlatilag lehetetlenné teszi a Fekete-tenger felől vándorló tokfélék továbbjutását a Közép-Dunára. A vaskapui vízlépcsőrendszer üzemeltetése óta csak két hazai vízfogásról van tudomásunk, 1972-ben Ercsind és 1987-ben Paksnál került elő egy-egy példány.

Vízszennyezés

A Duna mentén kialakult településszerke-

zet, iparosítás és a mezőgazdaság kemizálásának hatására megjelentek a folyó vizében a különböző szerves és szervetlen szennyező anyagok, és az utóbbi években számottevően nőtt a folyó vizének trofitás szintje, különösen az alsó szakaszon. A nehézfém és peszticid terhelés az Al-Dunán bizonyíthatóan károsítja a vízi élővilágot, azonban nem rendelkezünk specifikus adatokkal arra vonatkozóan, hogy a vízszennyeződés növekedése miként hatott a tokfélékre.

Változások a Fekete-tengerben

A Dunában csak időszakosan megjelenő tokok életük nagyobbik részét a Fekete-tenger északnyugati szegélyében töltik. A tokfélék élőhelyét jelentő sekély víz, egyenesletes aljzati szegélyzónában azonban számos kedvezőtlen változás ment végbe az utóbbi évtizedekben. A Fekete-tenger szennyeződése jelentősen megnőtt, ami az egyes paraméterek vonatkozásában egy vagy két nagyságrenddel nagyobb, mint az Atlanti-óceán szegélyében. A tenger északnyugati térségébe ömlő folyók (Duna, Dnyeszter, Dnyeper) növényi tipánnyartalma, és szerves hordalékának mennyisége jelentősen nőtt az 1950-es évek óta, ezért a tenger partmenti zónájában erős eutrofizálódás tapasztalható. Az eutrofizálódás következtében egy új jelenség figyelhető meg a Fekete-tengeren, mégpedig az ún. időszakos hypoxikus (elégletlen oxigéntartalmú) területek kialakulása a 10-40 méter mély régióban. A jelenséget először 1973 augusztusában észlelték 3500 km² kiterjedésben a Duna-delta és a Dnyeszter torkolata között. A hypoxia kialakulása közvetlenül veszélyezteti a halakat, valamint azok táplálékszervezeit. Becslések szerint 1973 és 1990 között mintegy 60 millió tonna élő szervezet, köztük 5 millió tonna hal pusztult el a Fekete-tenger északnyugati szegélyében az időszakos hypoxikus területek hatására.

A dunai tokállomány fennmaradásának feltételei

A Dunában megtalálható tokfajok, a kecsge kivételével, ma már közel állnak a kipusztuláshoz. A veszélyeztetett populációk fennmaradásához a következő feltételeket kell teljesíteniük:

- Az eredeti populációk még létező maradványainak (vágatók és síma tok a Közép-Dunán, továbbá víza, vágatók és sórétek az Al-Dunán) feltárása, a génállományok megőrzése, esetenként spermabankok lét-

rehozása.

- Az egyes tokfajok egyedfejlődésében meghatározó szerepet játszó élőhelyek védelme, rekonstrukciója, valamint az életér kiterjesztése (a vízszennyezések jelentős mérséklése a Duna középső és alsó medencéjében, a Fekete-tenger északnyugati szegegyében kialakult vízminőségi problémák orvoslása, a Duna hosszirányú átjárhatóságának biztosítása stb.)

- A fajok mesterséges szaporítása és telepítése a még megmaradt és a rekonstruált élőhelyekre

- A tokállomány halászati hasznosításának szigorú szabályozása

A veszélyeztetett tokfélék fennmaradásához az élőhelyek védelme, illetve rekonstrukciója a legfontosabb, és a legnehezebben megvalósítható feltétel. Ezzel kapcsolatban mindenképpen figyelemre méltó Európa egy másik jelentős folyóján, a Rajnán a közelmúltban valóra vált LAZAC 2000 program sikere.

A Rajna jellemző vándorhala a lazac. Halászata a kelta, római korokra vezethető vissza. A középkorban, az 1447-ben kelt, a "Rajnai halászatról szóló strassburgi rendelet" foglalkozott a halfogások csökkenésének kérdésével. 1885-ben jött létre a ma is érvényes rajnai lazachalászati állományegyezmény. A Rajnán a Dunához hasonlóan korán megkezdődtek a folyószabályozási munkák, a vízierő hasznosítása. A Tulla-féle Felső-Rajna szabályozási program a folyó mentén éleők számára közismert. A Felső-Rajnákn 1895 és 1966 között 11 folyami vízteremtő épült. Annak ellenére, hogy már akkor próbálkoztak halállépcsők építésével, a megváltozott környezeti feltételek hatására és a kezdetleges megoldások miatt a lazacok nem tudtak felszázni fővölgységeikre. A lazacok életfeltételeit korlátozta továbbá, hogy a vegyipar döntő hatást gyakorolt a Rajna vízminőségére, és a gazdasági igények miatt a folyó egy intenzív hajóútta vált. Az 1950-es évek végére a lazac teljesen kipusztult a Rajnában, ami egyértelmű figyelmeztető jel volt.

A Rajnán és vízgyűjtő területén az 1960-as években egy intenzív szennyvíztisztítási program kezdődött meg. A vízminőség javulása már 1986-ban érzékelhető volt. A vízminőség javulásával a rajnai vízi élővilág lassan regenerálódni kezdett, amikor 1986. november 1-jén bekövetkezett az azóta már sokat elemzett és vízvédelmi szempontból elhíresült: vegyiraktár-tűz Bázisban. A tüzoltó vízzel a Rajnába jutó toxikus növényvédők szerek totális, minden

halfajta és táplálék-szervezetre kiterjedő pusztítást okoztak.

1986 decemberében a rajnaparti államok miniszterei kijelölték azt az ökológiai célt, hogy a lazac a Rajnába 2000-ig térjen vissza. Ennek érdekében felgyorsultak a környezetvédelmi, vízvédelmi beavatkozások, és megkezdődött a Rajna és mellékfolyóinak hosszirányú átjárhatóságát biztosító halállépcsők kiépítése. A programot a közérthetőség és a társadalmi elfogadás miatt LAZAC 2000-nek nevezték el, amit az egyes országok mellett az EU LIVE program is támogat. A beavatkozások sikeresek voltak, a lazac ismét szaporodik a Rajnában, és életkörülményei napról napra javulnak. A sikerre való tekintettel a LAZAC 2000 nem fejeződik be az ezredfordulón, az ötlet kiterjesztésén munkálkodnak olyan európai vízfolyásokon, mint a Loire, Weser, Emma és az Elba. A példa adott. A rajnai megoldások és az az alapján szerzett ismeretek egyértelműen bizonyították, hogy egy nagy európai vízfolyás ökológiai integritása hosszú távon gondos erőfeszítésekkel javítható. Ezért kezdte elnemény, a Dunával foglalkozó és a Rajna vízgyűjtő területén elért eredményeket ismerő magyar szakember - biológus-vízépítő mérnök - hogy egy hasonló, természetesen a Dumára adaptált program a Duna-medencében is visszhangra talál. Ennek szellemében kezdte hozzá a VIZA/ACIPENSER 2020 Alapítvány

szervezéséhez, hogy egy olyan társadalmi bázist hozzanak létre, amelyhez a hazai illetékes szervek is kapcsolódhatnak. Nemzetközi vonatkozásban a Duna védelme és fenntartása használatra egyezmény - Duna Konvenció - 1998. évi hatálya lépése kötelezi a Duna-menti országokat a Duna és vízgyűjtője vízminőségi és hidrológiai potenciáljának megőrzésére, továbbá a vízi erőforrások hosszú ideig fenntartható hasznosítására a lakosság, az ökológiai és a gazdasági érdekeknek megfelelően.

A Felső-Dunán az 1960-as években megkezdett intenzív szennyvíztisztítási program eredményeként az 1990-es évektől jellemző a víz szerves szennyező anyagainak, a nehézfém koncentrációjának csökkentése. A vízminőség várható további javulása mellett, a vaskapui vízlépcsők hosszirányú átjárhatóságának biztosításával, továbbá a veszélyeztetett tokfajok szaporításával és telepítésével a megcélzott 20 év elegendőnek tűnik arra, hogy realitássá váljon a tokfélék tartós fennmaradása a Kárpát-medencében. A Duna magyarországi szakaszán, a Szigetközben a víztügyi és természetvédelmi szakemberek összefogásával 1998-ban épített halállépcső ennek a kezdeményezésnek is egyik csírája lehet.

Gutli Gábor és Pannonhalmi Miklós

In memoriam dr. Rónai Ida

1999. január 23-án meghalt a "Felvidékiné". Azt hiszem, hogy leginkább ezen a néven ismédhet fel emlékezetünkben, és így is marad meg ott. Mindazok emlékezetében, akik még emlékezhetnek rá és akiknek emlékeztetniük kell rá. Asszonyneve, mint egy szerzői árnév ragadt hozzá, letörőbbetetlen és büszkén viselt stignaként. Azzal, hogy névelőt is tettem elé, csak egyediségét és különvonalat szerettem volna hangsúlyozni.

Annak a nevezetes generációnak az egyik utolsó tagja volt ő, akik a Bajai Rendelőintézet (SZTK) kialakításában és évtizedekig tartó egyszítálsításában kulcsszerepet vállaltak, és azt maradéktalanul be is töltötték.

Ez a jellegzetesen gondolkodó és tevé-

kenykedő orvoscsoporthoz a II. világháború, de sokkal inkább az azt követő politikai és társadalmi változások szorításában szerepet vállalt az ún. szocialista egészségügyi működtetésében, de - dicséretre legyen mondva - politikai szerepvállalások nélkül.

Említsük meg néhányukat. A névsor nem lehet teljes, hiszen csak a halál oltathat fel mindenféle inkognitót. Ehhez az emlékcsoporthoz csatlakozott most Rónai Ida is, valahova egy színi nem akaró végtelenített értekezlet új résztvevőjeként.

Dr. Berezky László (igazgató), dr. Patkó Kálmán (belgyógyász), dr. Bálint László (fil-orr-gégész), dr. Rátvai József (igazgató, sportorvos), dr. Muity Imre (fogorvos), dr. Bertics Ernő (igazgató, belgyógyász), dr. Blazsánik József (radiológus), dr. Nagy József (fogorvos), dr. Horváth Géza (szülész-nőgyógyász), dr. Polgár Lajos (igazgatóhelyettes, általános orvos), dr. Csulyák Ferenc (által-

nos orvos, felülvizsgáló) neve is regisztrálták a historiában. Az ő álmaikból és küzdelmeikből, eredményeikből és tévedéseikből nőttünk mi is ki és fel.

Már biztosan nem várnánk magunkra sokáig azok az elemzések, amelyek megpróbálják felderíteni az orvos-ember szakmai és morális magatartásának mikéntjét a szocialista társadalom kialakulásának időszakában.

Biztos vagyok abban, hogy az események sodrásban való eligazodását mindaddig magától értetődő társadalmi részvételek lehet teljéteni, amíg magatartásunkat a megengedhetetlen érdekérvényesítés torzító kényszerűsége nélkül, a közszolgálatig szigorú korekai között, állandó morális önkontroll közepette végezzük.

Bátran kijelenthetem, hogy a hivatkozott korszak kihívásai, egészségügyi ideológiái és érdekeltiségi rendszere nemes tettek művelésére adott alapot.

Dr. Rónai Ida a nagy igavonók egyike volt. Cigarettafüstös reménytelen meló közepette. A roskadó folyókák turtóplárai ma már fellélegezhetnek. Nincs tömegrendelés, nincs Rendelőintézet.

A történet persze régebben kezdődött. Pontosán 1917. október 27-én Aradon. Pedagógus családban született.

Fejlett és okos gyermek lévén már ötéves korában iskolapadban ült. Tizenhat évesen egyetemista és huszoneköt évesen már orvos. Románul, franciául és németül beszélt.

Kolozsvártott tanulta a medicinát, Nagyváradon cselédkönyvezett. Itt kezdte meg orvosi munkáját is a kórház sebészeti osztályán. Ezzel egyidőben a város első sportegyesületének (NAC) egyik orvosa.

Sportbírói munkája során ismerkedik meg férjével, aki Nagyváradon sportújságíró. Együttes sorsukat már a háború vezeti. Mint katonafeleség 1945 tavaszán szállt első gyermekét Ausztriában. Férje fogságba esik, és ő hazatérül - Magyarországra. Hercegszántón kezd meg orvosi tevékenységét. 1946-tól már a Bajai Kórház Sebészeti Osztályán dolgozik, dr. Nánay a főorvos, Kulcsácsi a második ember - bravúrós sebész.

Dr. Ahonyi József emlékei szerint dr. Rónai Ida hamar beilleszkedett a férjas munkába, kiválóan kooperált, rendkívül hozzáférhető volt, és sokat dolgozott. Mi sem természetesebb, mint az a kór-

dés-feltevés, hogy sebészi orientációja emancipációs felismerés volt-e vagy valami más. Dr. Bereczky Lászlónálval beszélgetve (ma is élő, legjobb barátja) esendőbb szándékok befolyásolhatták pályaválasztását. Egyszerűen kényszerhelyzethez került.

Gondoljunk csak bele. 1946-ban Magyarországon a trianoni emigrációból repatriálva nőként beszéskedni magában véve is különleges tett.

Sajnos, már senkit nem lehet megkérdezni a valódi mozgatórugókról. (Milyen figyelmen kívül és felülteések vagyunk lényeges dolgokban!)

Dr. Rónai Idára emlékezve nem szabad elszakadnunk a magyar egészségügyi II. világháborút követő történetétől. Valószínű, hogy a közösség utáni vágy olyan erős volt ebben az időszakban, hogy szakmai és baráti közösségek alakulhattak ki. Olyan csoportok jöttek létre, amelyeknek tagjai hasonló nézetek, közös élmények és egyazon jövőkép eszmerendzere kapcsolta össze. Puritánok voltak, szegények és becsületesek. De úgy érezték, hogy emberileg is többre és újra hivatottak. Kiszolgáltatót és megálló töneg vagyja segítségüket, és egy merőben új eszmerendszer támogatja törekvésüket.

Hogy mikor ismerték fel a szepőlőten fogantatás csapdait, azt nem tudom, mindenesetre egy igen erős - szinte merev - morális rezisztenciával választottak a pilanami történelmek. De szakmailag nem hibáztak. Kiszármányolt és elnyúlhetetlen állapotban megfélelték a szociálpolitikai demagógiájának.

A beteg embernek persze fogalma sem volt a katarzistról és a valódi veszedelmekről - akkor éppen jól járt.

Dr. Rónai Ida ebben a milőben élt és dolgozott. Nem írt tudományos dolgozatokat, nem érezt a magamutogatás praktikus dolgaiból. Csak azt csinálta - vagy harminc éven át - amit ma energikus és nagyon drága rendszerekkel próbálnak az újabb generációkra kényszeríteni: a befejezett szakellátást biztosítani, ártédelek, párhuzamosságok nélkül, a lehető legrövidebb időn belül. Emberséggel és türelemmel.

Dr. Rónai Idától mint etalonról búcsúzunk. Egészségügyi munkastilus és karaktert formáló közösség tagja volt, jeltelem várományosok az időtlenesnek.

Február elsején temették. Végakaratainak megfelelően a nyilvánosság teljes kizárásával. Így utólag mégis vele vagyunk, és emléket megőrizünk.

Vajtai István

Az emberség forrásvidékein

Gyermekeének látása a szülőanya számára: meggyőzőrt teste pórúsat is átjáró öröm. A narkózis bódulatából magához térő Szabóné azonban nem láthatta újszülöttjeit. Az ultrahang-vizsgálat alapján tudta, hogy azve alatt ikreket hord ki, és felkészült az elkérthetetlen császármetzés gondolatára. Ám furcsa módon, az aradi kórházban elvégzett műtét után, napokig nem hozták be a kórterembe a kislányokat. A nővéreknek okuk volt a titkolódzásra. Az anyát - a lábazós nehézs időszakában - meg akarták kímélni a szörnyű látványtól. A testvérek számai ikrek voltak.

A Melinda és Izabella névre keresztelt kisdédek életkálitátsai nem látszóttak biztatónak. Szüleik lakóhelye Kispeereg, 1200 lelket számláló község Mezőhegyesssel szemben, a román oldalon. A határtól légvonalban mért távolság két kilométer, az életkörülményekben - bár hazánk sem Kánaán - a két országot egy világ választja el. A falucska lakóit he-

tente egy ízben megjelenő orvos gyógyítja, két órás rendelési idő alatt. Az ikrek apja munkanélküli. Az anya napi négy órában havi 5000 forintnak megfelelő összeget keres. A honi egészségügyi háló szövetszűrésége sem megnyugtató. A szülők földhözragadt nyomora pedig vágyálommá teszi a gyógyítás külföldi Mekkáinak felkeresését. A temesvári klinika vállalja ugyan a szétoperálás kockázatos műtétjét - de csak kilenc hónap múltán. Az ikerszülőkkel halandósága - nem torzfejtettek esetében is - magasság a szülőben érkező babákénál. A két kis parányi lélek - akik minden életfunkciójuk rebbenésével zavarkék egymást - megéri-e a háromnegyed éves kort?

A szülőknek más okuk is lehetett a honi egészségügyi ellátás miatti aggodásra. A transzszólván viszonyokat illetően aligha tájékozatlan Sütő András naplójában megdöbbenő tragédiák sorát jegyzi fel. Egy román erdőmérték veseelégtelen-

ségének kezelését Kolczsávrórt nem vállalják. A budapesti fogadókészítés ellérére a helyi ügyfélszolgálya tíz napig tűnődik a megoldást? - ne adjam? dilemmáznak. Mikor a szerencsétlenül végül megérkezik főorvosunkba, az orvosok konstatálják: néhány óra múltán már ők is tehetetlenek lennének. Ir továbbá Sütő egy munkásságáról, aki a marosvásárhelyi klinika előtt az aramenőket leszállította vég kunyáért. A meghökkenő, majd riadtan többször járóközök egyike végül kikérdezi. Kislányra fekszik a klinikán, és életmentő műtéthez kellene pár liter vér, melyet az állami hematológiai központ nem tud biztosítani. Vigyen vért, akkor operálják a beteget. Félreértés ne essék: nem csak a lét periferiájára szorult pór részesül ilyen lélekdemesztő elbűnítésben. Mikor az úr fején kell életmentő szívsebészeti beavatkozást elvégezni, a kiváló kapcsolatokkal bíró Sütőnek is eget-földet kell megmozgatnia a Debrecenben elvállalt műtét megszervezésére. Az adatok 1987-ből származnak. A rendszerváltás átjárhatóvá tette a határokat, és abból a tényből, hogy Kisrepgy egy lakosára átlagosan és hetenként hat másodpercnyi orvosi figyelem esik, nehéz lenne az egészségügyi ellátás színvonal-emelkedésére következtetni.

Ilyen családi és társadalmi környezetbe jögzavafordulását. A jószerecs útjait ezúttal a véletlen is egyengette. Dr. Tényi Mária, a szegedi II. Belgyógyászati Klinika tanszékvezetője Romániában járva tudomást szerzett a szími ikrekéről. Így indul meg a lélekmentés mechanizmusa, melynek gőpezetét több tucat, tán százát is meghaladó nemes szándékú ember működte.

Az eseményekben fontos szerepet kapott a III. Béla Gimnázium egyik volt tanítványa. Az iskolatársak közül számosan felismerték a TV képernyőjén többször is megjelent dr. Praefort Lászlót. Praefort doktor Bácsalmáson született és élt, továbbá lakott Baján, illetve Vaskúton is egyetemi éve kezdettől. Középszkolai tanulmányait a III. Béla Gimnáziumban végezte. Tanára a jó képességű osztályban is a legkiválóbbak között tartották számon. Széles körű érdeklődése konok intellektuális etikétséggel társult. Szellemi habitusa, tapadó figyelem egyetemi pályafutásra predestinálta. 1968-ban kezdte orvosi praxisát az Aneszteziológiai

Intenzív Terápiás Intézetben. Jelenleg klinika főorvos, szakterülete az aneszteziológia, amit a laikus közvélemény altatórvisi tevékenységként tart számon. Ez természetesen leegyszerűsítés, hiszen a narkózis és fájdalomcsillapításon túlmenően a műtét alatt az aneszteziológus a felolós a beteg élettani paramétereinek megfelelő szinten tartásáért is. Míg a sebész a műtétre koncentrált, a páciens életfeltételeit az altatórvis és asszisztencia biztosítja.

Az ikrek 1998. szeptember 8-án érkeztek meg a Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetemre. A műtét megtervezéséhez néhány szerv anatómiai kapcsolatt és a keringési rendszerek összefüggését kellett teljes mértékben tisztázni. A mellcsontjuk és hasfaluk mentén összenőtt Izabellán és Melindán újjal elvették azokat a vizsgálatokat, melyek alapján a temesvári orvosok a szétválasztást megvalósíthatónak vélték. A szegedi diagnózis megerősítette a temesvári eredményeket. Ezt követően a csecsemőkön vérkulturákat végeztek. A két gyermek vérkulturaházartása önállóan működött. A C.T. vizsgálat során az aneszteziológusok mintegy melléktermékként egy lényeges információhoz jutottak. Mivel a felvétel során a páciens nem mozdulhat - és ez a feltétel gyermeknél nyilván szendzergés állapotában biztosítható - az ikreket a vizsgálatra altatókocsin szállították el. A narkózis megkezdésekor kiderült, hogy csak az altatószert kapott baba szunnyad el. A műtéthez tehát már a szétválasztás szakaszában is két teljes aneszteziológus team szükségesnek. A C.T. összefüggő májzövetet, de különálló epehólyagokat mutatott ki. A radioaktív izotópos vizsgálat tisztázta, hogy az ikrek epikiválasztó és elvezető rendszere teljesen független egymástól. Az összenövés első zónájában tehát a szétválaszthatóság biztosítottnak látszott. A mágneses magrezonancia vizsgálat és az echokardiográfia eredményét is figyelembe véve dr. Fizesi professzor úgy döntött, a műtét végrehajtás. Időpontját szeptember 16-ára tűzte ki.

E szerdai nap előtt, hétfőn ült össze a sebész és aneszteziológus munkacsoport. A résztvevők észrevételeinek meghallgatása után kialakították a műtét végrehajtásának tervét. A feladatkiosztásról és a szervezés részleteiről ekkor döntöttek véglegesen.

Kedden dr. Praefort főorvos csoportjára hárult a technikai berendezések összehelyezésének és működésbe helyezésének nagy szakértelmet és figyelmet kívánó feladata. Két altatógépet, lélegeztető berendezést, életfunkciókat megfigyelő monitor, és hat infúziós pumpa egyesítésére volt szükség, hiszen a műtétet egy szálton elhelyezett kireken kezdte meg Fizesi doktor. Am a berendezések kapcsolódását úgy kellett megoldani, hogy a szétválasztást követően külön műtőasztalra helyezték, és operáló terem másik felére tett Izabellát saját műszerkomplexumra követni tudja.

Az előkészítő munkát dr. Praefort és orvoskollégája, valamint négy asszisztensnő végezte el. A berendezések szerelését és kipróbálását, valamint a váratlan események kivédésére szolgáló gyógyszerkészlet elhelyezését a csoport hat óra alatt fejezte be. A szerepeket kiosztották; vészhelyzet bekövetkezése esetén mindenki ismerte a teendőjét. Amit emberi előrelátás megtervezhet, számításba vették. Bár Praefort főorvos veterán háziorvoskollégával szállt a másnapi csatába - a műszerek doyenje, az egyik lélegeztető gép, 31 éve szolgált a gyermekklinika - nyugtalanul várta a nagy napot. Tapasztalatai alapján tudta, hogy a véletlen megcsúfolhatja a leggondosabb számításait is. Fizesi professzor érzékálja sem felt nyugodtan. Bár három évtizedes sebész műtét alapján számításba vette a műtét várható fordulatait, a médiák koncentrált figyelmé zavarva. Jobban szeretne volna, ha az eseményről a sikeres műtét bejelentése után szerez első ízben tudomást az ország.

Egy-egy aneszteziológus munkacsoport két orvosból és két asszisztensből állt. Az ikreket tehát szeptember 17-ének reggelén a műtőben nyolcan várják. Fél nyolckor érkeztek meg. A műtétre való előkészítés három óra tíz percet igényelt. Az elalattott és lélegeztetőgépre kapcsolt babákon elvégezték azokat az érkiprepárációkat, melyeken át az életfenntartáshoz, netán gyors beavatkozáshoz szükséges infúzió megérkezik. Fizesi professzor az első bemetszést tíz óra negyven perckor végzi el. A szétválasztást igen gyorsan, egy óra húsz perc alatt fejezi be. A sebészi bravúr amiatt is figyelemre méltó, mert a májzövet és a mellcsont összenőtt, és közös volt a szívburok is. Tizenkét órakor a műtőasztalra

kat szétolták, és ezt követően két team (egyenként két orvosból) és két asszisztensből állottak) végezte el Melinda és Izabella sebészi ellátásának befejezését. A nagyobb súlyú, fejletlenebb Melinda mellkasát egy óra harminc perc alatt zárták. Izabella mellrepregeben azonban az önállóított szivnek nem maradt elegendő hely. Szívverése 30-40 dobbanásra esett vissza. Nála a szövetek pótlására műanyag hálót is kellett alkalmazni. A háló nagyobbra öblösítése a szív működését és keringést normalizálta. A műtét-önálló állapotból - két óra tizenöt percet vett igénybe.

Miután az aneszteziológusok a frissen operált betegeket az életani értékek normalizálódását újlag ellenőrizték, a kis pácienseket az intenzív osztályra szállították át. Úgy vélhetnénk, hogy Fizési professzor és Praefort főorvos fellélegezhetek. Valóban, ők sikeresen elvégezték mindazt, ami rájuk tartozott. Szakmai tapasztalataik és irodalmi tájékozottságuk alapján azonban tudták, hogy az ikrek élete még koránt sincs biztonságban. 1998 májusában az Egyesült Államokban hajtottak végre szíami ikrek szétválasztását. Bár a műtét sikerült, a testvérpár egyike az utólagosan fellépő komplikációkba halt bele. Melinda és Izabella felgyógyításának gondja e déhünytől kezdődően dr. Katona Márta docensre hárult. Az intenzív osztály vezetője nehéz napokat élt át. Izabellánál a műtétet követő 24 órában ritmuszavar, 220-as pulzus és magas lúz jellemezett. Az életveszély elhárítása után is - mint a doktornő utólag elmondotta - két héten keresztül élt igen feszült idegállapotban. A nagy tapasztalattal gyermekorvos jól tudta, hogy a gyógyulást zavaró kedvezőtlen fordulatok gyakran még a modern medicina eszközeivel sem védhetők ki. Az "Örülök annak, hogy szerencsénk is volt!" - mondat, mellyel egyik interjúját zárja, azonban mégis rejti a lényegét. Nevezetesen azt, hogy a szerencse ilyen éles helyzetekben nagy valószínűséggel pártol a gyógyítás avatott művelőinek oldalára.

A szegedi egyetem orvosainak szakmai teljesítménye tárgyilagosan akkor értékelhető, ha figyelembe vesszük a műtét-űpusra vonatkozó statisztikai adatokat. 1962-ig hazonnögy szétválasztást végeztek el. Azóta kb. tizenöt-tizenhat újabb operációt hajtottak végre (ez utóbbi szám becslést ad). A szakirodalom -

ez természetesen a világstatisztika összesített adata - tehát negyven műtétet tart számon. Az első sikeres szétválasztást Magyarországban dr. Altorjay István professzor végezte kb. tizenöt éve Szegeden, ugyanezen a klinikán. Nagymértékben ösztönöz szíami ikreket operált szét dr. Pintér András pécsi gyermeksebész professzor. A műtétre a megfelelő technikai feltételeket biztosító müncheni klinikán került sor, mintegy tizenöt éve. Ezt követte a Szent-Györgyi egyetemen végrehajtott 1998-as szétválasztás. A negyven operációból tehát három magyar orvosok végeztek el. Még egy adat a műtét-technikai színvonalra vonatkozóan. Dr. Füzési professzor előzetesen a beavatkozás időtartamát négy-öt órára becsülte - ha nem lép fel komplikáció. A műtét ideje Melindánál: két óra ötven perc. Izabellánál volt komplikáció. Az operáció három óra harmincöt percig tartott. A sajtó múlt év őszén az eseményekkel bőséges terjedelemben foglalkozott. Ebben nincs semmi rendkívüli, hiszen hírherté, magas szumalasztikai árfolyama a szenzációban van. A furcsa az, hogy az újságírók tökéletesen érzékelték maradnak a drámai esemény - mert az volt a Szabó ikrek története - erkölcsi oldalával szemben. Negyven éven keresztül prófétálta az ideológia, hogy az egyén csak a társadalom felemelkedése útján örvendezhet. Nem nagy sikerrel. Tíz éve az új szelektől a vitorlák az ellenkező oldalra csapódtak át. Az új vízteszek a boldogulás forrását a gátlástalanul érvényesített egyéni érdekekben vélik felfedezni. Az eredmény egy kiábrándult, az emberterestvér sorsát közörszöves szemlélt társadalom lett. Míg a helyzetbe került teljesítménymentesen aranyhegyeket halmoznak fel, egy óban éhen hal egy kétevesen is mindössze hatkölcs gyermeke. És nincs irgalmas kéz, mely időben lenyúlja érte. Sajnos, a kiszikadt szívek és részvétlen lelkek korában élnék.

Úgy tűnik, a hírlapírók még észre sem vették, hogy az, ami Szegeden szeptember 8. és október 7-e között történt, valami más, mint amit korunk krónikásai feljegyeznek. Megérkezik két szerencsésnek is leny, akiket a kegyetlen sors hihetetlenül sanyaró életműködésre vagy "a pusztá, néma csend"-be való idő előtti visszatérésre ítélt. Akad néhány ember, aki vállalja, hogy felveszi a balvégzet által eléjük vetett kesztyűt. Mindenkinnek van képe önértékről. Nyilván a szegedi

orvosok is felméri, hogy az esetleges kudarc önbecsülését is megrendítheti. Továbbá a vállalkozásról, melyre elkötelezték magukat, tud az egész ország, sőt a világotól egy része is felgyógyult. A két óriási. Ám a közvélemény és a szakma nyilvánossága csak az egyik oldal. A szűlk aláírása megadja ugyan a jogi védettséget, de az erkölcsi felelősség súlya az orvosokon van. A hallgatós kis agyak, a gyermekek elmék helyett nékik kell dönteniük. Nem ér-e többet a lefokozott lét néhány éve e lélező világban, mint a nagy homályban való elmerülés? Megindítsák-e az altatógépet, megtegye-e a sebeszést az első bemetszés?

A tudás, tapasztalat és gondosság találkozik az életfolyamatokat beürlő szabályozó mechanizmus hibáiban működőével. 1998. október 7-én az ikrek távoznak a klinikáról az újszülött Életmentő Szolgálat mentőautóján. A klinika erkélyei, ablakai betegekkel, nővérekkel, orvosokkal vannak zsúfolva. A mentőautót tömeg veszi körül. A búcsú pillanatának emelkedettségét bizonyára mindenki éri. Úgy gondolom, e percekben más csúcsokra is felérkezünk. Néhány tucat ember behozonyította, hogy egy riedig korban is felbuzogognak még az önzetlen segítőkészség és emberszeretet melegforrása.

Dr. Dániel József

“Meteorológiai világnap”

Naponta több alkalommal hallhatunk, illetve láthatunk a médiákban hazánkról vagy távolabbi tájakról szóló meteorológiai jelentéseket, prognózisokat. A jelentések tényeket közölnek, az előrejelzések a várható légköri állapotokról adnak információkat, amelyekre a mezőgazdasági munkálatoiban, a közlekedésben, a kirándulások esetén egyaránt a legtöbb esetben megbízhatóan támaszkodhatunk.

Mit is jelent a “meteorológia” szó? Arisztotelész az ég és Föld között zajló jelenségek tudományának nevezte, amelyhez hozzáértette a meteorok és üstökösök vizsgálatát is. Valójában a földi légkör fizikai jelenségeit vizsgáló tudomány (légkör-tan) a legáltalános magyar megfelelője), bár napjainkban Naprendszerünk más bolygóinak légköri analízise is vizsgálatának tár-

Éghajlati elemek	Mérési egység	Eszköz	Mérési idő
Hőmérséklet (levegő, talaj)	Celsius-fok (°C)	hőmérők	óránként, ill. termikusokban (1, 7, 13, 19 órákor)
Csapadék	mm	csap. mérő	naponta egyszer
Légnyomás	hektopascal (hPa)	barométer	óránként, ill. folyamatosan
Naposság	óra	űveggyűrűs mérő	napal folyamatosan
Felhőzettség (borultság, felhőfajták)	1/10 fokozatú, ill. %-ban	szemrevételezés, fényképezés	óránként
Páratartalom abszolút... relatív...	g/m ³ %-ban	pszichrométer higrométer	óránként, ill. folyamatosan
Szél: irány... sebessége... erőssége...	égtájak szerint m/s, km/h Beaufort-fók	szélészlelő kanalas szélmérő Wild-féle nyomolapos szélészlelő	óránként, ill. folyamatosan

gya lett.

A légköri adatokat három főbb módon gyűjtik a képzett szakemberek:
- földfelszíni állomásokon,
- rádiószondák segítségével,
- műholdak felhasználásával.
Az állandóan működő állomásokon az alábbi fontosabb légköri mutatókat regisztrálják:

A főbb éghajlati/időjárás elemek és mérésiük:

A mérőállomásokon használatos eszközök, műszerek adatait leolvással vagy őirás szerkesztett segítségével gyűjtik. Az utóbbi években sok helyen mérik a levegő szennyezettségét is, amelynek sorára a CO₂, SO₂, CO és NO_x (nitrogén-oxidok), valamint a porszennyeződések és radioaktív sugárzások nagyságát regisztrálják.

A Meteorológiai Világszervezet által koordinált munkát segíti a hazánkban is működő Országos Meteorológiai Szolgálat, amelynek egyik állomása Baján is megtalálható az új csillagvizsgáló szomszédságában, a szegedi úton a helységnévtáblánktól jó kilométernyire, ahol állandó észlelés folyik.

A kapott mérési adatokat a megfelelő országos, majd regionális központokba továbbítják telexen vagy telefonon (a műholdakról videofelvételeket), ahol naponta elkészítik az ún. "Időjárás Napijelentést" és az időjárásjelvételeket feltüntető térképeket (ld. mellékletek!).

Természetesen, az évtizedeken át összegyűlt mérési adataikat, megfigyeléseket nemcsak a meteorológiai kutatók, hanem más tudományágak (pl. éghajlatlan) is hasznosíthatják, s egy-egy terület időjárás-

sának, éghajlatának korrekciós leírását adhatják.

Időjárásról akkor beszélünk, ha a mért adatokkal a légkör rövidebb időtartamra (pár óra, pár nap) szóló jellemzőit adjuk meg. Ezek az adatok pontosabbak, hisz valóban hűden (esetleg árnyalattal eltéréssel) fejezik ki a légköri helyzetet.

Amikor a mérési adatok több tízéves (50-100 éves!) középértékeit, gyakoriságát adjuk meg, ezek a mutatók többnyire nagyobb tájegységek (Alföld, Dunántúli-középhegység stb.) éghajlati jellemzőit jelentik. Mivel ezek statisztikai átlagok, a kérdéses évben, hónapban, napon stb. a ténylegesen mért értékek megfelelhetnek a szokásos átlagnak, de valójában sok esetben kisebb vagy nagyobb eltérések (negatív vagy pozitív anomáliák) fordulhatnak elő a hőmérséklet-, csapadék- stb. értékekben. Mivel hasznok a kontinentális melegnyarú éghajlatokhoz tartozik, nem ritkák a "rekord" eltérések.

A meteorológiai mérések gyakori hasznosítása is sokoldalú: a közlekedés-, az agro-, az orvosi meteorológia mint alkalmazott tudományok, egyre megbízhatóbb tanácsokat adhatnak a felhasználóknak. Egy-egy május ("késői") fagy előjelzése a kertészkedők számára a palántáztatás elhalasztásához, a hirtelen légnyomáscsökkenéssel járó front prognosztizálása a szív- és érrendszeri betegségekben szenvedőknek segít a prevenció (megelőző) magatartás megválasztásában.

Érdemes tehát időt számnunk alkalmasan és részletes időjárásjelentések figyelmes meghallgatására!

Dr. Laki Ferenc

A hónap műtárgya

Id. Éber Sándor: Anya gyermekével

A műtárgy mérete: 30 x 20 cm

anyaga: vászon

Techn.: olaj

készült: 1906.

védett: 23.

Reprodukciója 1965. évi Magyar Nemzeti Galéria - Baja, Tűr István Múzeum által kiadott katalógusban.

Fedőlen keblő fiatal nő, ülőben pióris csecsműt. Az anya hátáról térdre leomló, rozókben hallámszó baráts-sárgászöld drapéria különös keretet ad az idilliak jelenetnek.

A háttér sötétbarna. Az éjszaka sötétjének tömésit a fiatal nő arcára, vállára eső lámpafény megtöri. A színek lágy egymásmellettsége az anya és gyermeke gyengéd kapcsolatot fejezi ki. A képet a műtárgy nagy áttétellel, realizmus ábrázolásmóddal, ugyancsak romantikus jegyekkel tölti meg.

Ez a forma az akadémista stílus szakzfordulós korszakában nem ismeretlen.

A képet id. Éber Sándor feleségéről és első gyermekéről, Annáról készítette.

Id. Éber Sándor Ráckevesúton született 1878-ban. A budapesti Művészeti Akadémián Székely Bertalan tanítványa 1896-1900 között.

Művésztanárként először Kiskunfélegyházán, Sárospatakon, majd 1902-1922-ig a Bajai Tanítóképző Intézetben tanított.

Élete során számos freskót, portrét, tájképet készített. Első gyűjteményes kiállítása 1925-ben - a Nemzeti Szalon megrendezésében - nagy eseménynek számított. A szalonnak rendszerezés kiállítása lett, amelynek nagydíját nagy elnyerte. Baján és Pécsen még ebben az évben Csák Istvánnal, Glaz Orszákkal, Hermann Lipóttal, Iványi Ödönwald Béssével, Rudnay Gyulával állította ki képeit.

Tanulmányozta Róma, Firenze, London, Dresden képművészetét.

Baján 1947 decemberében halt meg. Munkái-
nak egy részét az Éber Eméliekék őrzik. Az "Anya
gyermekével" a kép is itt látható.

Kolláré Éber Orsolya

Ami a tudósítá- sokból kimaradt

Visszemlékezés az 1956-os tavaszi jegesváris
néhány eseményére

3. rész

Ezt követően csupán percek teltek el és csaknelvük kezdeményezésére összehívották és léptem a Cséhszóiak Népáldarség Főgyelvédelv, ahol egy magyarul jól beszélő tiszt tájékoztatott arról, hogy kérekint helikopter egyben szjontó hozzá-
zó, de sajnos az akkor állaluk gyártsában lévő, de még kétféle példányban meglévő helikopterek alkalmasnak arra, hogy szokat bevetni lehessen. Az, hogy miértől jött össze rááló összeköttetés közöttem – ahol egy B-40-es típusú rádióállomás volt a vezető állomás a szovjet légvédelem felügyelőség, és a csaknelvük Hovádelmi Minisztérium Főgyelvédelv között, akkor is, ma is kibogozhatatlan rejtelm volt az esemény számára. Mindenesetre utólag is jól nével emlékezem mindazokra, akik ezt a technikailag teljesen extrém összeköttetést lehetővé tették számunkra.

A vezérkar főnök utasításának megfelelően az eseményekről naponta kétféle kellet személyes jelentést tudtunk száma.

A március 14-i jelentésem meghallgatása után azt a parancsot kaptam, hogy a HM képviselőjeként a Kormánybizottság Helyettesének társaságában vegyék részt egy határmenti találkozón és megbeszélésben, amelyet a Jegesváris vízügyi és katonai szervek kérésre. Ennek az eseménynek előzménye az volt, hogy a kormánybizottság helyettes, aki lassan kezdett személyemet illetően oldottabb lenni, még 13-én este megjelent arra, hogy a HM-nél intézked, el hogy jegesváris szakértők átrepülhessenek Hercegszántó körzetében a magyar határt azért, hogy a két fél további védekezés tevékenységét összehangolják.

A határozat való értelemszerűt, amely 1956 márciusában korábban volt szma kérés, a VK ügyeleti szolgálata úján sikerült megnyugtatóan rendeznem.

Csupán jellemzőről közlöm, hogy a jegesvárisok igényeik, hogy a hátrétsmenél lévő légvédelmi lövegpark vízzálat helyzetben, lepusztított állapotban megkötse a légiforgalmat.

A tervezett találkozóról tudtunk, de azt, hogy ebben ml lehet csatlak az és személyes feladat, elhelyezkedni sem volt.

Szilveszki Béla ügyv. et-ől a koron reggelt őrlán azt a határozott parancsot kaptam, hogy a tárgyalás során jegyek "odvarias", de az ő tudn alékül személyem kérdésben, semmiféle megállapodást még elfogad fordulban sem - nem köthetek.

A határmenti találkozók március 14-én 10-11-00 között boykotolódtak le, és engem, valamint a többi magyar részvevőt megkötésben kinosan érintett. A jegesváris delegáció a zombori vízügyi igazgatóság vezetésre és egy vezérparancsot rendelkoztában lévő utas dancépparancsok vezette. A tárgyalás során gyakorlatilag az igen jól felkészített és nagyon jó fellépésű, tájékozott d.d.p. volt a szó. Javaslata rövidre fogva az volt, hogy:

- mitnén egy esetleges magyarországi gátszakadás vagy gátszakadás lehetőségé fennáll, ezek hatása a jegesváris területet is kedvezőtlenül érintheti. Törekps - amelyet nem tölkö - megmutatva szokat a legveszélyeztetettebb irányokat, amelyek a természetössze lejártságából következtek.
- Kéte a magyar felzet, hogy mitnén nekem kevés a robbanóanyag, és a térbege lévő utas alkalmatlan nem elegendők, kiállunk it jegesváris területre magyar erők és eszközökkel azért, hogy a határvonalon átlyúl, mástegy hat kilométerre hosszú jégtérlester közös erővel - ahálról felfelé haladva - mielőbb megsemmisítsük, és ezzel a magyarországi szakaszon is elősegítsük a jégzártás

mielőbbi megindulást.

Bevallom, hogy amennyiben nem kaptam volna tudt utasításit ott - a Hercegszántó melletti felaléget - abban a pillanatban beleszegtem volna a jegesváris tábornok által vívtek term megvalósításába, amely szakaszemponál teljesen logikus volt, és mindenképpen jóindulatból, jószándékból fakadt. Azt tudtam, hogy a szakmai kérdések mind-
dig alárendelődnek a politikai megoldásoknak. E tekintetben nem voltunk könnyű helyzetben. Magyarországi és Jegesváris között ebben az időben erők csak csatlakban voltak a korábban kialakult állapotok között.

Ebben az időszakban sem tűreljünk, sem sorlímozni katonáink még nem "állak" it az "új helyzetből" adódó viszonyok értékelésére. Erre azt, hogy nem aaptalan a vezérkar főnöknek az a határozott utasítás, hogy semminemő kikötészettségben ml vállalhatsz. Esetben először kell-elet szakembereket és diplomátókat is állást foglalnom. A vízügyi szakértők hallgatnak. Öknák tapasztalabb emberek lévén tudták azt, hogy ez a határozott megbeszélés túlnó az ő hatásköröké, és a kérés és rendezés elősorban a politika szférájához tartozik.

Az ismételt a jegesváris század tábornok való felkérését, és láthatóan, pontosabban értesítve felhatalmazást kaptam az így megindulásra. Az anyag szakmai, hanem politikai értelemben is. A tárgyalás során külső megjelentésük is nyomtatványt adott. A jegesváris d.d. tábornok végülén elégsé szövegeben, phentikus jelent meg. Magam egy rozzant "putyálásban" "kálvásiatit, nyilván nagyon rossz bonyomást kálhittem.

A külső tényezők kedvezőtlen körülményei előlérére egyeztetnem megfelnia reám bálmó feladást. Természetes, hogy nálam is volt helyzetértékeli tékép és azt egyáltalán nyitlan, mit azt jegesváris közlegán tette, bemutatnam nek. Azt hiszem, semmi újat nem mondnam száma. A jegesváris katonai és vízügyi szervek a Duna alá szakaszaén kialakított helyzet megagbitoz pontosagilag ismerték.

Közltem a jegesváris tábornokkál, hogy eligandó-
lákat érem, és azokat döntés céljából előlgerö-
móimé jelentem.

Kérdésem, hogy mennyi időre van szökésben ahhoz, hogy érdemi választ kapjon, sajnos, leg-
jobb szádelódom előlérére sem tudtam meggya-
gított információkat adni. Ezekben az órákban az alélendégekben lévő rádiós k.p. Baján telepték kifizetését, nagytelepményű antennával. Összekötésben Hercegszántó körzetében ml volt a HM létezés szerveivel. Feltelesen, hogy láthá-
rú örök belül az általa felvetett javaslata választ tudok adni.

Ezt követően a jegesváris tábornok kijelentette, hogy neki nincs ideje bizonytalan lövő várakozni. Nem kevés győvelődést megkötésbe telen, nem a jegesváris fel számoltat-e arra, hogy a sa-
garal szakmai csapatok nem robbantják fel a határ-
menten lévő gátsakat, és ezzel katasztrófai helyzetet teremtenek azokban a körzetekben, ahol az ő dandátsák csapata állonyednek.

Ezt az egyértelműen provokált megjágyelést természetesen elutasítottam. A magyar katonai vezetés részéről és a magyar sevében is költörem, hogy ilyen aszhumánus esakékedet feltelegesszen rólink.

Tény, ami tény. Ezt követően a jegesváris elvtárs fogja magát, beszéli a személyi helikopterbe, és visszarepült jegesváris területre. Többel seha nem találkozkozom. Kár érte.

A vízügyi szakértők ezalatt és ezt követően még tárgyalnak. Magam azonban így érzetem, hogy mielőbb vissza kell térnem Bajára, és a lefolytatott kérés megbeszélésről mielőbb tájékozotnam kell a HM vezetői sevért.

Sikerült kapcsolatot teremteni a vezérkar főnökével. Ö meghallgatva a jelentésemet, észrevette ml nem tett, se nem kormolt, se nem dicst. Abélll javaslataimra, hogy jegesvárisoknak tulajdonkép-

pen igaznak van és nem elvetendő a javaslataik, nem reagált. Biztos vagyok abban, hogy a hírtelen felerült gond és annak megközelíté Székely verteg, el is így tekintette, hogy az túlnó a vezérkar főnök hatáskörén. Ezzel az aktsuval ez a kérdés lezárt, és egy-let nap elmúlván el az esetleges műszaki megoldás a katasztrófa bolháva után elvezsítfette jelenlétségét.

Az 1956-os jegesváris után is gyakran gondolkodtam azon, hogy az esetben, ha ezekben a márciusi napokban a magyar fél rugalmasabban reagált volna a jegesvárisok által előtérjett javaslatainkra, akkor élvőkétől ml volna a mozáki és a bőlöki katasztrófa. Sok esetben végiggondoltam azt, hogy amennyiben Hercegszántó térségében önkényesen magamra vállaltam a felelősséget alá-
bíránytok jegesváris területre mészál erőket és eszközöket, megsegzem ezent minden számonra kárat utasítást - jót tennél volna, vagy pedíg nem? Többször önköntróit utasítam arra a követel-
tetésre jutotnam - ismervé az akkori jégviznyozat és vízarajzi helyzetet, hogy a jegesváris kezdeményezés, amely szakaszemponál vitathat-
atlan volt, március 14-én már elkötet.

Akkor, amikor a katasztrófa elhárítását érintően alkalmas volt a kérdésben szót váltani jegesváris elvtársaimmal, már elkészítékük és is ml is. Amennyiben ilyen egyttes tevékenységre utasít száradék akár 4-5 nappal korábban kövöztek be, akkor talán egyétt erővel elhárítottól lett volna a katasztrófa, amely mindkét országot egyaránt sájtotta. Március 14-én azonban a "tekintetben már elköteték, a jegesváris szakértők és politikusok és a magyar szakértők, politikusok egyaránt.

Mindenesetre sem ezekben a napokban, sem az évek múltával sem tartottam szerencsésnek azt, hogy a társadalmi berendezkedésből függetlenül a folyék határmenti éveztesében olyan helyzet alakulhatott ki, hogy a határok, amelyek egykor elkesztél módon lettek kijelölve, gátsá legyenek egy-egy természeti csapás elhárításának.

Ami a Mohács-Baják körzetében bekövetkezett természetcsapás kérését illeti, szíves meggyö-
désben, hogy a jégtérlester ahálról felfelé haladó lívdívadással csatlakozott, netán előlgerö-
móimé lett volna a kedvezőtlen körülmények bekövözésére.

A kérdés olyan megközelíté azonban, ami a jegesváris szervek javaslatait, vízügyi szerveink túlkötő optimalizmus, egyútt az akkori politikai állásfoglalással, a gyakorlatban nem tette lehetővé.

Az tény, hogy jegesváris részről - ha talán kisüt köve is - de így tünik, hogy meglévő ml jó szándék a veszélyhelyzeten egytt erővel történő kikötésrére. Talán igazolják ezt azok az információk is, amelyek egy tájékozott tudósító közléseiből maradták fenn. E szerint:

"Legtöbbsz és többsz most azok elgátolna, hogy alulról feltelegesszen mielőbb félrobbantnak a jegesváris. Hasonlóképpen ezen feladotnam a jegesváris vízügyi és katonai szervek is. Ugyanis az ország-
határoló térsé, mitnén egy hat kilométeres szakaszon szültén jég, horlta a folyó vízét. Magyar- és a jegesváris vízügyi hatóságok szoros kapcsolatban állnak, naponta többzór is kikérlik jegy- és vízállás-jelentéseket, szintenél felkötözöták egymást. Hétfőn például megállapoztak abban, hogy a magyar hóvadásztól közvetlenül a hátáremtén is robbanthat. Róvid telefonbeszélgetést folytatam Vidasz Kollován elvtársam, a zombori árvédelmi ml hivatal vezetőjével, el a jegesváris danczakodtás során irányítja az árvédelmet. Kollárov elvtárs megmondta, hogy a jegesvárisok a magyar elvtárs költésére kezdtek meg robbantani a határmenti része a Duna jegét. Kedden reggelt hat órákor nagygyardó bombázással, tűzvégző tüzöl is segíteni fogják a jégtérlester vezetését.

Kollárov elvtárs végülén közélmeték fejente ki a magyar árvédelmi ml szerveknek és a gátakon dolgozó katonáknak, a lakosságunk, amiretől úgy bálványt várjuk a gátakat, ezzel a jegesváris területet le vedék a víztől."

Nagy a valószínűsége annak, hogy a tudósításban jelzett "nagyszerű" bombázás és tűzirségi tűz a javozslav szankson sem hozott semmilyen kezelésként elfeledtet, az ezért kezdenünk el, hogy a torlaszok robbantását a Javozslav utcai csapatok vegyék kézbe és ezen hiányos erők növeléséhez kérték a magyar fél segítségét, közreműködését.

Mindenképpen szólni kell arról, hogy akkor hogyan láttuk és miként írtuk meg a jégteraszok légierővel és tűzirséggel történő robbantását. Tevesz az ez azért, mert az a terep szerzett nagyon kedvezőtlen tapasztalatoknál utólag is azt igazolták, hogy ilyen módszerek soha ne nyilvánzó utóda-

A 7-11 méter vastagságú cővér összefüggő, több kilométer hosszújait jégterasz "megmozdítás" a légierő 100-250 kg-os bombáival vagy átírásgal sebény kőgöngyökkel aknával, gránátjával teljesen írási elvétele volt 1936 tavaszán, és nyilván az lenne egy esetleg ismétlően bekövetkező jégteraszok esetében a jövőben is. Természetesen, hogy teljesen meg kérték robbantást ezáltal és azáltal "hatástalan" megsemmisítés történő "vagyis" a torlaszok kézzel megsemmisítését, hogy "kumulatív" töltések vagy "perfektörök" segítségével megfelelő mélységű és átírásgal fúrókat készítsenek elő annak érdekében, hogy "kemény" mennyiségű, elsősorban "töltő" határ robbanóanyag felhasználásával a torlaszokat darabolják meg megindítani lehetnessen.

1936 tavaszán a légierők kérték a székesfehérvári csataerőpélő hadosztály részét a torlaszok bombázására. Egy-egy nagyobb jégterasz megbombázása 30-40 gép indult bevetésre kezdetben kisebb, később 250 kg-os bombákkal ellátva. A gépek egymást követve - oltalgyógyesítés - voltak csak működni az időteltől rossz időjárás és légtér viszonyok miatt. A szél sebessége ez idő tájt 120-130 km/óra volt, amely még a repülés feltételeit sem biztosította, nemhogy a pontos bombavetést. A csataerőpélő bombák még jó előjárás esetén is 50-100 méteres pontosságú vetették a nagy oldalszél miatt. Ennek következtében az általuk felhasználó bomba és robbanóanyag mennyiség hatását tekintve messze nem volt azonos az az erőfeszítéssel, amit teljesített szárazoknál. Ez a végeredmény tekintve hibával, de jó szándékok között sem homályosságát a pilóták bátorságát, akik látnak és eszményeként, emberfeletti akcióval léteztek az időjárás ellenében megindított. Emlékeznünk kell arra is, hogy a repülő gépek gyűjtő kéntésük a "pilánagyúrtó" elvű lett szerkezetű és gyűjtő. Ennek következtében azok a bombák, amelyek fejebe hirtelen az egy időrelett volt olyan bomba is, amelynek a gyűjtőfőcsatlakozás nem működött, a jégteraszokat csupán 100-120 cm mélységű "pőcskák" meg. A gyakorlatban azt tapasztaltuk, hogy amikor egy-egy nagyobbabba terület megindult a bombázás határain, az megindult volna egyfajta is. Sajnálatos módon a tennivégű nem minden esetben pontos kellő szerveződéssel, már ami a légierő bevetését illeti. Nagyon bíztak egyike a légierő lehetőségeiben, és ezzel hosszú órákra ténylegesre lettek a műszaki robbantó alakulatokat egy-egy terepben. Ez a "kényezserphón" első-sorban az erosi pontons dandár alegységét kárhuzata csak esetben várakozásra, semmittevő. (Támaszt helyzetben volt az átközött zűl.) Sajnálatos, de az is előfordult, hogy a tevékenység összehangolatlanul ismét akkor jelent meg a légierő a jégteraszok körülzetben, amikor azokat megbombázott éppen műszaki csapatunk főhadiszáll. Így volt ez: többek között március 12-én a dunaföldvári híj körzetében, ahol szintén az erosi pontons dandár főhadiszáll ostromai ténykedtek és készítették elő egy nagy erejű, rémenlyek csoportot torlaszrobbantást. A dunaföldvári hídtól délré kialakított hatalmas jégterasz megbombázás azért sem volt egyszerű feladat, mert ha túlfogás nagy mennyiségű rob-

bananyagot használtak volna fel utószókat a feladatok érdekében, akkor a hűdélírek kémsósdát szerkeszték volna. A pontons dandár tőrészek utólag is igazolható elgondolása az volt, hogy "ék" alakban helyezték előtérbe, összesen Czetekből, töltetükkel egy-egy tonna robbanóanyagból, amelyeknek zöme amonit töltést hárkocsikakból állt volna. Természetesen, hogy ennek akkor lett volna értelme, ha a tölteteket kellő mélységre helyezték.

Az alegységben ezen feladatok akkor, amikor nem tudni ként, az intézkedésre ismétlően bevetették a székesfehérvári csataerőpélő hadosztály egyik ezredét. A töltetek szerelése közben jelent meg a légierő, amely "tűzterasz" közléttel meg a torlasz. A pontons ezred katonái ezt látván türemszen elmozdított ruhanni a partok irányába. Az ott lévő tisztek rácska-pisztolyaikkal és szolgálati fegyvereikkal lövölteknek a levegőbe, hogy felviláglják magára pilótáik figyelmét.

Szerencsére a vezérgép és az öt követő második gép végre csupán bombát, azokat is rossz helyre, a hídtól jóval délebbre. A többi gép észlelte a szerencsétlen sültét, a bombákat nem voltát. Az, hogy direkt bombákkal jól oldották ki, nem tudom, de látni elömlött az, hogy ebben az időben éppen a gyűjtő jégteraszok megfalatásának miatt elmozdított, pontosban fűg élesített bombákkal a kiléptető repülőtere nem volt szabad vizsátszára.

Teljesen határolás és eredménytelen, sőt észreirított volt az a jó szándéku elképzelés, miszerint két, 120 mm-es álművetől felszerelt aknavető ezredet (a polgári és az esztergomi ezredről van szó) alkalmaznának Solt D terepében a torlaszok megbombázására. A 70-80 db 120-as aknavető ész-

tűre látvány jelentésemet ugyan a filmhirdőknél, de a hatalmas jégteraszoknak az a "összetes" nem jelentett többet, mint "csapások".

A valószínű, az tűrt, hogy a légierő és a tűzirsé bevetése után az egyfajta ismétlően megkő-zelítések "jégdűgök" tele lettek alacsony gődélőkké, amelyekbe robbantó csapóanyag katonái később beleestek, és munkájuk végzetével mielőbb teljes ruhaszerelést, szállítási kénszerítést a csapatok parancsokat. A sok fél nem robbant bomba és gránát, minny helytelenk szinte elrepte a Dunán képződő jégteraszok, szintén nem volt épületes látvány. Éreztek a fél nem robbantó testeknek egy részét csapóanyagunk szöröklött meg a jég tetőjén megsemmisült, egy részét elvitte a víz, míg még most is a Dunának a medrében élkezőbe alusszák állomást. Azra vonatkozóan, hogy mennyi bombát vetett a légierő és mennyi aknákat lőtt ki a tűzirsé, ezekkel mennyi robbant fél és mennyit működte megsemmisült utószó alegységünk, még közelítő adataival sem rendelkezünk.

Miután a leírás események szemlélő voltunk, és megőszárítást kész beszélni a légierő helyzetben lévő irányító tiszterével és a tűzirsécsapat parancsokkal egyetértően volt, hogy az ilyen akciókat azonban be kell vizsátszára. Szerencsére az erodimávek alacsony határfűgét az éjrezt HM vezetők is felismerték, és március 13-ától március 14-étől az előbb említett akciókat beakozták, és légtérünk csak a felismerésben volt zűt, kisérlett tőrés alegységünk pedig vízszintesen beakozták, hogy pedig márt "töltő" muskára a gátsikon keríttek alkalmazásra.

Nemes Imre

Elsüllyedt évek IX.

2. rész

A Törvényszék által állított körülmények szemlélőkére megakolt. Az udvaron jártuk kekvő SS-egység egy feltört kamarából kihordott hóvétől állóval hajlítva egymást, a pine-gardícsion fordulót vonszolnak fel, az udvaron vetett csapra, iták és lecsatlak a nemes borok. A bor-ár nehéz szaga terjengett a levegőben. A kapuban két ifjú SS-tiszt vár rám, a magasabbik fekete, az alacsonyabb szőke, mint a léna két szára, egy támasztotték egymást, hogy őrzétek az egyenruhát. A részegek boldog felmosásba léledezték, "mólés" voltak. Röviden elmozdítottam, hogy sófőrtök a vontató javítás miatt elmozdított, meg kell keresni. Kérek közösen terjesztő vezetővel együtt. -Még látogatój, az, de minálsgal jó! tétel - szegőközelítés, író.

-Kérem én, miért is ne? a Szászai - nyertékék a nevetésből.

A szőke, pontoz gyelekről fűt sügüt valamint a főtűletnek. Ezen szál kacagók kénsyosorútság, alig jutottak szóhoz. -Mégphatára a kocsi a Szászai, de csak akkor, ha maga is vele megy! Itt állunk, elkezdtezzük. -Várom a szemben lévő házmat. Anyira utaltam a két hadfit, hogy nem is értem rá a saját lelkeimmel foglalkozni. Vesztembe káléde-nék saját szőrösökötűkúra. Ez a nyomorúságos világ fegyveres férfiakkal van tele, és meg itt állunk a belvárosi sőtökösök kis szőnyegében, kerillészen angol polkóveremben...

Felcsú Pista kisfiának vigyázott, az ablakból figyelve az eseményeket. Most elem jön, Kérem, ha erig nem jötenek meg, vegye magához a kéntés-kémet a pénzét és íratoikkal, a pakkokat bízza Szászitára, a személykocsiba vegye fel a legkisebb gyerekeket egy anyával, és menjenek Ballizsal az apjukhoz. És ugye semmilyen körtlányékné köztön nem hagyja el Balázs.

-Esmiat nyugodt lehet, nemzetiszócsény. -Nyelt

egyét - igazán nem lehetek magam helyett? Nem? Hát akkor... vigyázzon magára... A terepőrő megékeztelt, a cipőm sörökölét felkötött, de jó közel... Beugrottam a vezető mellé, Buki hátra. Szerencse, hogy hosszabbidőre a öléltökök.

A 10-óra és a múltét keresztzetződéséhez értünk. Özálított a név nyugvatosak Gyulagoson bátyákkal. Szászéren, szűköt terején a csóvad. Vagy ciglársz ládákban az ország mentesítőlőjával, belton a szolja. Elfejtéteknek az úragszonyon. Balakócsiban tőköt vagonokjánya, nyomorúságos kacatolt. Mellekre kékíték hány botlókód. A nagynya piszok, főldöt seprő szőnyökhöz kaszásokkal, azba tőrő kéntény is.

A Szász főkezt: -Vármenyire tétel nagyvult. Hermanstadit vagonok, szemből. Szálljón ki és menjen vissza a gyelektérhez.

Mély, dohányzási tőrő hangoz beszél. Beszélő? Parancsolt. Így viscsogórok a dúhítóngó kutak. Éreztem, hogy nem rám, hanem a tisztjeke haragzik. Amelyt Brughel-festményézőt sévedt ide. A fejét teremtőkör két rézából állították össze, a balon szőrtököt hátra és bőzölök szemet, a jobbon megfogótt szűköt hozozott és ugyancsak szomoró tőrök szemet becsórt.

(Régen előfordult a természetenk ilyen tővedés, a Szászón kívül még két felémek ember ismer-tem.)

Ha azt mondok, kissé megjelpett a Szász kisbórhó, erősen szépltem a múltét.

-Menőnk. Szászék.

Vállat vont. Cikizünk, amerra a tőmeg utat engedte. Voltánk szembe jött az áradat. Talvólóról tők, egyenletesen moomóla halászók.

-Zup Teufel! (Az őrdögbe is!) A Tigris-bankok Hoppá, a műdőről a mezőre ugrottak. Olyan erővel vertem a fejemet a szőrdögbe, hogy elűtöt a valódi szarú hajcsátom. Sajnálokostam felette.

Hány nekese van az ember agyának? -Megvannak? -kérdezte a Szász. A terepre ősszopotoltott.

Hármásétem.

- Megvagyunk, készfűtől jól.
Béki két leze imára kulcsba, ajka mozog, fel-
tűnően sűrű és gődör pillái alól tekintetével az
egyet ostromolja. Bizony jól teszi, ha felülül kör-
ségletéget. Nekem a Szászt alighanem a másik
irányból kilátók...

Az országját párhuzamosan haladtunk évszögö-
vé többlet, közéskéibe vezetők beiktat. Hol az a
"szomszédos" fial? Láttam a Tigriseket, hatalmas
mozgó acélkorongok. Hirtelen tönkrogtat, ittalszó-
veggel hadonászó bölcsézés katonák. A Birdo-
loknak ellátakulainak egyike. Énekekért, mintha
Szép lenne. Egyik Tigris kőpöcötté magának az
előlé mekkorák! Egyikből szekeret, és letörpa-
lova. A kocsis az utolsó másodpercben hengered-
ett le az akrobát.

Ekkor látam életemben először "kifaliból" vis-
szavazót.
- Az az a templomtorony! - kiabálta túl a dűbörgést
Béki.

Nagy kerülés előzött, dögölt útváram állunk le.
Itt a szán szorozhatók a javítóra várj járunk. A
hoszok hán beakadók, illatuk szaga se lenne
odahar. Valami szótól-ből sem a fűhejtárhoz,
hanem a konyhajához indultam. Lassan, kimér-
ten, legyen idejük elhátrálni, hogy mit kezdjenek
velém.

Béki meg a Szász lebeszéltem a fegyveres tárg-
yalásról, majd ha nem érek el eredményt diplo-
máciával, következzék ég, ígértém. Addig is
vigyázkodok az autóra, mert kilőben óvatlanul
megrovanja valaki. (Katonai szándékfejlesztés a tol-
vajlásra.)

A lépcő aljára értem, mire nyílt az ajtó, s a
küzsebben megjelent a középkeleti menter. Kellő
méltságossal.

- Kik keres?

- Jó napot kívánok. Zékányi főhadnagyné vagyok.
A Hoffer-vontatóról jöttünk.

- Miféle vontatóról? Itt nincs semmiféle vontató.
- Amit a fia elulajoztatott. Elhagyta a szolgálati
helyét, magával hozta a Hadserög nagybécsi jármű-
vét, és otthon hagyta a bajtársait, akiknek a családja
a pótkocsihoz várakozik.
- Én erről sem tudok, és el se fogadom. A fiam
nincs itthon.

Igazán fogalmam sincs róla, miféle őrszajgy be-
szélt az én hangomom, és irányította a csereked-
tetészet.

Mintha gyök, beaurantam az előpedék szerelő mel-
lé, s hűlőten a konyhaszékre.
- Mit csinál itten?

- Megvárom a fiát, ha magával nem lehet szót
érem. Kifőbenn a fia az ügyegzői csaljéka megint
lapul, és most írtetem meg, mekkora bajt hozott
magára. Őre ki, földet pedig saját magáé.
Visszapertem szeszhoz akart juttatni. Poharacsi vett
elő a keredoból, s szeből meg a demizsonn.
Többet, kőcsontásra emelte a tisztán osztályt ítal.

- Ugye sem gondolja komolyan, hogy iszom a
borból? - mondtam egészen halkán. Akkoriban az
a sérés felért az aroditáséll.
Létt.

- Szédbotok a Hoffert - vállazolta ő is majdnem
suttogva.

Kiment a fejemből a vér, azt hittem, a konyha
kövére álulok. A szemem kezdetem dögölni, hogy
tyszerem eltakarja azpődátogomat. Őrtenem, most
szárazom.

- Végre nem kerülhetjük az igazságot. Azonnali ön,
a fia, a segéd meg a sógor, azaz minden barnazsve-
től férni nekik! "Összedobja" a vontatót. Ön is, a
kifőbenn meg a teregyéből várakozunk.

- Mindjárt, no. Hadd gondolkojjam.

Nekem hátul kibővült a kopár udvara. Az idő
rohant. Végül megkérdeztem:

- Mennyi idő alatt készülnék el?

- Egy, legfeljebb másfél óra. Megjáz. De menjek
el innen. Ne lássa a szomszédos. Megfigyrem,
hogy legközelebb egy és háromnegyed óra alatt a
fiam egyházastyén lesz a vontatóval.

- Az utat eltorlasztják a menekülők.

Még egyszer Karig Sára haláláról

Ismeretlen, barátaim között néhányan megkérdöz-
ték: távoli rokonokból voltam-e kegyelemetem levéni
Karig Sára bajai temetésén február utolsó napján
vasszupán a Rókus temetőben. A kérdésre kétfé-
le volt a szótó, egy rövidebb és egy hosszabb
megfogalmazással. A tímonadszerű csak annyit
baloldali értelmezésként.

Tudom, hogy az a választ nemcsak rövid, hanem
provokáló is. Provokáló, mert nem a ma éppen
politikai divátmá és sztereotípiáival való kifejezésem
alapszik, hanem olyan ötvényegy éven tánylók
fogalmát dörszöl fel, amely századunk első felében
meglehetősen ismert volt, s olyan alaprészeket
valított, hogy az ember embernek térsé, ne farkas
szex az alapérék meghatározta a szociáledemokrata
Karig Sára életét is az angliai tapasztalatozói a
Svéd Vértörökést budapesti gyerekeskötőjével.
Nemcsak az Eski tért, a hamis papírokkal megem-
telt, s származásuk miatt: élőszótú gyerekek és
angol hadifoglyok tanúsítják gyakorlatilag azt elve-
it, hanem azók is, akikkel Vorkutának tapasztalatai.

- Mi tudunk rövidebb aat is.
- Kezet ad ró?
- A közéfogs meg többet ért a tanókkal aláírot,
pedigélt szerződelémi.
- Kezet adok. De nagyszógos asszony, ne hozza
szex hába a fiamat.
- Kezet fogtak annak rendje és módja szerint ke-
ményen, egymás szemébe névve.
- Most iszik velem?
- Igen. Egyszőpért.

Túlnék a Szászt alál börtön megnyugtálni. Biztos,
csak ez a szabész állja a szavát? Nem ocsibész az,
csak elfőga a kapaizás. Megintek hán véz. Az
országját sérs volt, mit s terem?

- A "Tigrisek mindig az utoból" - szóhájtta a né-
masztolva a Szász.
Amikor beírték a faluba, azt mondtam Békinék:

- Maradjunk annyiban, hogy járjék a vontatót.
- Néméttl is meg akartam ismételni, de a Szász
közéfvégétt:
- Egész szegétt, igen jó.
- Egész Pista a kapu előtt vár. Kértem, hozza ki a
kérőlkámat. A Szász csaknem megérődött,
hogy pénzt kilátók nekí, egy csajka bor, azt
elfőgdán. Pista hozta a bort. A Szász szőveteve
a lábát, hátrahajította a fejét és egybőlzóra kiléta a
bort.
- Kellemezen éretem magam - büszközt - minden
jéé.
- Mentem a két Waffen-SS tiszthez elközölni, még
mindig vagy tízre úgy álltak, mint a létra két szá-
ra, de most már a részpégg melankolikok állapota-
ban.

- Visszajött - közölte a feketével családóttan a
gonosz arcközölő.

Aikonyodott. Végre becsatogott a vontató. A sze-
mályautóban ültem kifámmal, Béki vezetett,
Pejes Pista kívül állt a kocsis hágbőzón, a kértys
szó figyelt a sőtésőgében, a fekete egyet meg a
visszapillanóból a Hoffert. Azt hiszem, ő mindent
pontozza tudott, de szokás szerint hallgatott.
Este tíz óra felé érkeztek meg Vasszólvágyra. A
fényem, - mivel engem talált legelőször, jól le-
szott, hogy "mi az isten?" osztályunk mostanék.
Dünnyögtem valamit, moskoldtam és bezuhant
az égbe.

A Hoffer fő meg énvté a családtagokat másnap
a hatóron, szán előtt.

Vagy két évvel ezután megérődtek egy idegen
férfi Baján.
Ismerem-e Béki őrszerőt. Senkinék se szolgált
előfőrdő, ha mint őgyevetett nyugatos ismerték.
Ezért letagadtam.

ta meg az északi sarkkörre nőli javító-nevelő ma-
nakitábor gyakorlatát.

Személyem nem ismerhettem, de gulágos fogoly-
társá, az őrszertéppéri Gellért Károlyt Szőkyész
Edit (a bajai származású Gellért Károly szőrsző-
és főtűbővűzés főszege) elbeszéléséből megér-
tetem a nyolcvanas évek közepén, hogy mi jelent-
ett a hét év megpróbáltatása ügy, hogy évtől az
élethozog tartó kilátózatlanúságniban voltak S mit
jelentett személy szerint Karig Sára istellitensé-
ja, szervezkészegeté, tapasztalata a szász meg
nála is fiatalabb fogolytársai számára.

Karig Sára ott is ember tudott maradni, akárcsak
akkor, amikor előjött az újrakészítés, az iródmá
munkásság idejé.

A hosszabb válaszhoz talán az is hozzátartozik,
hogy a végző bécsi alkalmával illik nézetlépésünk
vörösök jeles szőfőm előtt, azok előtt pedig kü-
lönösen, akiket életútóben talált nem beszélünk
még eléggé. Azót tartók, Karig Sára is ezek szá-
máért, pedig szőzomra egyfőtelémül, melyen
"életpérlésmény" megírta a valkinek az mberli-
tiságtájt, a tartókat, s mindezt tenni is... miközben
hol egyik, hol a másik oldalon vérengzenek a fark-
sok.

Dr. Pozár László

- Ha nem is ismeri, megmondom: őseni a nemze-
teszesszanyokak, hogy amíg él, minden élőtt este
imódkozik a nemzetesszonyóért. Maga fogja
tudni, miért. Hamburgban voltunk együtt, jól van.
Szűlvővárosom éppen kitagódt. Meltőhátszó-
kisszony, horthyásztiszné, reakcióis, "nem kíván-
tom elem" lettem.
Végtelemtől jőlessem a jó sző.
Kibuggyan a könnyem.

Kölly Lea

BAJAI HONPOLGÁR

Hivatalos lap
A kiadás: április 1999. március 20.

Yársótoronni és
Környezetéről Lap

Megjelenik minden hónap
sző száján
ISBN 1416-6069
http://www.bajaihonpolgar.hu/par-
telgelzesem.htm

A szerkesztőbizottság vezetője:
Béni Tibor

Szerkesztő:
Győzdéri József

A szerkesztőbizottság tagjai:
Bélti László, dr. Dörnyel József, Jász Anikó, Kabosza
Béla, dr. Laki Ferenc, Slooy Jozsefb, dr. Szőkyosz
Éde, Schenck Antal, dr. Vajai Iarvin

Lapalapsól és kiadó:
Üvővási Államozs Művelődési Központ

Postacím:
6300 Baja, Övőváry tere u. 14.

Fenntartók:
Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány támóterveztő bankja:
GTP Kereskedési és Takarékpénztár Rt. Bajai
Fiókja 1172003
Bajai Honpolgár Alapítvány 20030119

Nyomdai munkák:
BAJAPRESS Kft.
Baja, Petőfi S. u. 4. Tel: 790321-341
KÉZIRATOTT FÉNYKÉPÉTELEM ÓRSZÓK
MÉG IS NEM KÖLŐDÖNK
VISSZA.